

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עיר"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

החודש (פקודי) תשט"ז

החֹדֶשׁ תִּזְהָ לָכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים - ראשון הוא לָכֶם לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה

- קישור פרשת החודש לפרשת פקודי • ענין חורבן הבית נרמז דייקא
- אצל חֲשֹׁבֹן פקודי המשכן • יום הקמת המשכן נקרא יום ראשון וגם
- נקרא יום אחרון • חורבן ביהמ"ק היה רק למראות העין שנגזו מעיני
- ישראל • לבנין בית המקדש דלעתיד לא יתנו ישראל נדבות • רק
- הקב"ה יכול להקדים זמן הגאולה • חודש ניסן הזמן מסוגל להגאולה •
- באגרא דכלה בשם הרה"ק מלובלין ורימאנוב: י"ב ימים ראשונים של ניסן המה
- כח כללי לי"ב חדשי השנה, וצדיקים ראו זאת בְּשָׁמַיִם • צדיקים יכולין
- לְשַׁנּוֹת לטובה גזירה בְּשָׁמַיִם, כשאין החטא מעכב • בדרך כָּלֵל צריך
- לְצַפּוֹת ולהתפלל על הגאולה שלימה, אבל בדרך פְּרָט אין לנו שום
- ציור וידיעה על זה מקודם • ימי ניסן מְסוּגָלִים לישועה וְלַבְרָכָה •

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישראלי לא יעשו עֲוֹלָה, וכבר נאמר וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאַהֲבָתְךָ עֲוֹלָה (איוב א', יד).

צו מנדב זיין לרגל א שמחה א יאַרצייט רופט: 1-718-388-5519

40 מינוט) קלאָר ★ ★ ★ ★

לשון קדשו - קונטרס קפה

קול אוצר יהודה
ברוקלין: 718-298-4641
ארץ ישראל: 072-3333419
16→6-1115

צו הערן די רעקארדינג:
דרוק 1. - פאר קונטרס
185
פאר הערות דרוק 3

ארץ ישראל: 072-3275205
קאנאדא: 438-797-0770
ענגלאנד: 0330-350-3110

לשון קדשו
צענטראלע נומער:
929-522-1515

• ברכת מזל טוב •

הר"ר קלונימוס קלמן יאקאבאוויטש שליט"א

לרגל הולדת בנו למזל טוב

יובה להבנים בביתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו ולגדלו ולחנכו לתורה ולחופה ולמעשים

הר"ר יהוסף עסטרייכער הי"ו

לרגל נישואי בנו החתן משה אלי' נ"י

עב"ג בת הר"ר מרדכי דוד הכהן בירנבוים הי"ו

הר"ר יואל ב"ר זרח גליק הי"ו

לרגל נישואי בתו עב"ג

החתן ישראל' נ"י בן הר"ר משה פאשקעס הי"ו

זכות וברכת רביה"ק זי"ע יחול על ראשם, שיזכו לרוות רב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציהם בשפע עד רב בלי די

• יהם יעלו לזכרון •

הרבני החסיד הנכבד, השכים והעריב להגות בתורה, ושפך שיוח בתפלה ברגש ובחמימות, הרבה לעשות צדקה וחסד במתן בסתר, ובפרט לעניי ארה"ק ולרבני ותלמידיו תוך בסכומים הגונים, רבוק ומקושר לרביה"ק זי"ע וזכה לעשות רצון קדשו ולשמח לבבו לסייע למוסדות ולהקמת העיר קרית יואל

רבי מרדכי משה ספרא ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל שפילמאן

נפטר ה' ניסן תש"פ

הרה"ח מו"מ באהבת תורה ויראת שמים, בעל מדות מעולות, התאבק בעפר רגלי רביה"ק זי"ע ודבוק בו בכל נימיו נפשו

רבי משה אריה ז"ל ווייס

ב"ר אליעזר ליפמאן ז"ל - נפטר כ"ט אדר תשנ"ו

ולע"נ הרה"ק רבי שלמה ב"ר דוב צבי הכהן זי"ע

בעל תפארת שלמה - יומא הדילולא כ"ט אדר תרכ"ו

הרה"ח המפורסם בנש"ק, נגע מעוררו בתורת ה', חיבב מצוה בשעתה, דבק בדרכי אבותיו הק' והורישם לביתו, זכה לקירבה יתירה מרביה"ק זי"ע, ולא מש מתפללותיו ומשלחנו המהור

רבי אלחנן חיים ז"ל מייטלבוים

בן הגה"צ רבי משה זצ"ל

נפטר כ"ה אדר תשמ"ח לפ"ק

הרה"ח בעל מדות טובות וישרות, אהוב על מכיריו, והחיה לבבות נשברות, קבע שיעורים בספרי רביה"ק זי"ע

רבי אהרן ז"ל שווארץ

בן הרה"ח ר' יהוסף ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ לפ"ק

הרה"ח הישש, מתלמידי רביה"ק זי"ע בעיר סאטמאר

רבי יהודה הלוי ב"ר חיים ז"ל רייזמאן

נפטר ג' ניסן תשע"ג לפ"ק

ווגנת מרת אסתר ברכה ע"ה ב"ר אליהו ז"ל

נפטרה כ"ח אדר תשע"ב לפ"ק

האשה החשובה אשה יראת ה', בעל מדות טובות ונעימות, בעין טובה פתחה דיה לעניים ואביונים לשמח לבבם

מרת בילא ע"ה ב"ר פינחס ז"ל

אשת הרה"ח ר' יצחק גוטמאן ז"ל

נפטרה א' ניסן תשל"ח

האשה הצדקנית המפורסמת כמעשיה הטובים, בספרי מוסר ובאהבת התורה נפשה קשורה, נודרה מאוד בשמירת לשונה

מרת ח' פיגא ע"ה בת הג"ר שלמה ברוך הלוי זצ"ל

אשת הרה"ח ר' יעקב מרדכי מייטלבוים ז"ל

נפטרה כ"ח אדר תשנ"ג

הרה"ח ר' מרדכי משה ספרא

ב"ר יחזקאל שרגא ז"ל

נפטר ה' ניסן תש"פ

יעלוי נשמת

הרה"ח ר' משה מנחם

ב"ר יוסף ז"ל

נפטר ערב פסח תש"פ

Kotsamir.com

א

קושיות ודקדוקים בפרשת החודש

קושיא א

להבין כפל הלשונות שבפסוק, דלכאורה הרישא והסיפא הכל ענין אחד כפול

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה.

(א) דארף מען פארשטיין, וואָס עפעס [שטייט] טאַפּלט, הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֹאשׁ חֲדָשִׁים, און נאַכאַמאַל ראשון הוא לכם לחדשי השנה, ס'איז דאָך [לכאורה] די זעלבע פּוֹנָה.

ב

קושיא ב

גם להבין שינוי הלשונות, דברישא מקדים תיבת "לכם", ובסיפא מאַחַר תיבת "לכם"

(ב) דערנאָכדעם [איז שווער], קודם [בהרישא] זאָגט ער "לָכֶם" ראש חֲדָשִׁים, קודם "לָכֶם" און דערנאָכדעם "ראש", און דערנאָך [בהסיפא] זאָגט ער פאַרקערט, ראשון הוא "לָכֶם", ער זאָגט נישט "לָכֶם" הוא ראשון. אָדער פריער זאָל ער זאָגן הַחֹדֶשׁ הַזֶּה ראשון הוא "לָכֶם" [=ראש חדשים לכם], נאָר וואָס דען, קודם זאָגט ער "לָכֶם" הוא ראשון [=לכם ראש חֲדָשִׁים], און נאָכדעם זאָגט ער ראשון הוא "לָכֶם".

ג

קושיא ג - מתוך הדרוש

גם השינוי דברישא אמר "חדשים" סתם, ובסיפא אמר "חדשי השנה"

(ג) [גם] יש לדקדק עוד בשינוי הפסוק, למה בהרישא אמר ראש חֲדָשִׁים" בסתם, והזכיר רק הַחֲדָשִׁים ולא הַשָּׁנָה. ובהסיפא אמר לַחֲדָשִׁי "הַשָּׁנָה", דמוכיר גם ענין הַשָּׁנָה כולה].

(הקושיא בדברי רבינו באות פה)

ד

קושיא ד - מתוך הדרוש

להבין המשך וקישור דברי רש"י בפסוק פסח הוא לה', הפסח קרוי על שם הדילוג והקפיצה, ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים, בדרך חפזון ודילוג

[בפסוק וְאַכְלֶתֶם אֹתוֹ בַּחֲפֹזֹן פֶּסַח הוּא לַה' (יב, יא), פירש רש"י: הקרבן קרוי פֶּסַח על שם הדילוג והפסיחה שהקב"ה היה מדלג בתי ישראל מבין בתי מצרים וקופץ ממצרי למצרי, וישראל אמצעי נמלט, ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים, דרך דילוג וקפיצה, זָכַר לשמו שקרוי פֶּסַח.

(ד) וצריך ביאור להבין קישור הדברים, דבשביל שהקרבן קרוי פסח על שם הדילוג והקפיצה, ושלכן יש לאכול אותו בחפזון דרך דילוג וקפיצה, על כן מזהיר אותם באומרו ואתם עשו כל עבודותיו לשם שמים, ואינו מובן השייכות מזה לזה].

ה

קושיא ה - מתוך הדרוש

גם למה דייקא בכאן מזהיר לעשות כל עבודותיו לשם שמים, והלא גם בשאר כל המצות הוא כן

(ה) גם עצם הענין צריך ביאור, מה שמזהיר אותם במצוה זו לעשות כל עבודותיו לשם שמים, והלא גם בשאר כל המצות הוא כן שצריך לעשותם לשם שמים, ולמה הוצרך להזהיר על זה בעבודת הקרבת הקרבן פסח ואכילתו, יותר מבשאר מצות].

(קושיא ד-ה בדברי רבינו באות כב)

1

קישור פרשת החודש לפרשת פקודי

לאמיר זען.

דא אין די וואָכעדיגע סדרה ליינט מען דעם ענין פון פרשת החודש, פון חודש ניסן, דער פסוק שטעלט עס אַראָפּ [אַלץ] דער ראש לַחֲדָשִׁים, און דער ראש פון די גאולה, חודש תְּהֵאֵוֹלָה, [וכמו שאמר] (ראש השנה יא). בניסן נגאלו ובניסן עתידין להגאל.

2

עקסטערדעם געפון מיר אין די וואָכעדיגע סדרה [פרשת פקודי, כי ראש חודש ניסן דעם איז דער טאָג וואָס מ'האָט אויפגעשטעלט דאָס מִשְׁכָּן].

[וכמו שאמר הכותב] (ב, מ), בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן תָּקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן, [ונאמר] (מ, יז) וַיְהִי בַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִית בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ [הוּקם הַמִּשְׁכָּן], הָאֵט מֵעַן גַּעֲהִיִּסן אויפשטעלן דאָס מִשְׁכָּן.

מ'האָט געוואַרט מיטן מִשְׁכָּן, דאָס מִשְׁכָּן איז פאַרטיג געוואָרן אין פֶּסְלִיו, און מ'האָט געוואַרט ביז ניסן, אַזוי שטייט אין די פסיקתא*. מ'האָט געוואַרט ביז ניסן, מ'זאָל [עס] אויפשטעלן באַחד בניסן, [וואָס] דעמאָלטס איז געווען נולד יצחק*.

ח

קושיות ודקדוקים בפרשת פקודי

קושיא ו - מתוך הדרוש

למה נרמז ענין השני חורבנין, דייקא במקום חשבון של פקודי המשכן וכליו

[אַלֶּה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדֻת אֲשֶׁר פָּקַד עַל פִּי מֹשֶׁה. ופירש רש"י: אֶלֶה פְּקוּדֵי, בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן, לכסף ולזהב ולנחשת, ונמנו כל כליו לכל עבודתו. הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן. שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבנין על עונותיהן של ישראל.

1) ולכאורה קשה למה בא הרמז מה שנתמשכן המשכן והמקדש בשני חורבנין, דייקא בפרשה זו שנמנה בה חֲשֻׁבֹנוֹת הכסף והזהב ונחושת. ויותר היה ראוי שהכתוב ירמז זאת או במקום ציווי עֲשֵׂית המשכן בריש פרשת תרומה, או במקום הַקָּמַת המשכן להלן בסוף פרשת פקודי. אבל כאן בריש הפרשה דמיירי מענין הַחֲשֻׁבֹנוֹת, מה שייך לכאן ענין רמז השני חורבנין].

* בפסיקתא רבתי (ו, ה): וַתִּשְׁלַם כָּל הַמְּלָאכָה זֶה שֶׁאָמַר הַכְּתוּב מִה גָּדְלוֹ מִצִּיּוֹף ה' מֵאֵד עֲמָקוֹ מִחֲשַׁבְתִּיךָ (תהלים צב, ו), מִהוּ מֵאֵד עֲמָקוֹ מִחֲשַׁבְתִּיךָ, אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, בְּעֶשְׂרִים וְחֲמֵשֶׁה כִּסְלִיו נִגְמְרָה מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן, וְעֵשֶׂה מְקוּפֵל עַד אֶחָד בְּנִיסָן, שֶׁהִקִּימוּ מִשֶּׁה אֶחָד בְּנִיסָן כִּמְה שִׁכְתָּב (מ, ב) בְּיוֹם הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ תָּקִים אֶת מִשְׁכָּן אֶהָל מוֹעֵד וכו', שֶׁחֲשַׁב [הַקְב"ה] לַעֲרֹב שִׁמְחַת [חֲנוּכַת] הַמִּשְׁכָּן בַּחֲדוּשׁ שֶׁנּוּלַד בּוֹ יִצְחָק, שֶׁבְּנִיסָן נּוּלַד יִצְחָק. וּמִנִּין, אֵלָּא כִּשְׁמַלְאכִים בָּאִים אֲצֵל אַבְרָהָם מִהוּ אֹמֵר, לוֹשִׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת [וירא יח, ו], שְׁהִיָּה פִּסְחָא, וְאָמְרוּ לוֹ (סו, י) שׁוּב אֲשׁוּב אֵלַיךְ כִּפְּתָת חַיָּה וְהָנָה בֵּן לְשָׁרָה אֲשֶׁתְּךָ, מִהוּ כִּפְּתָת חַיָּה, אָמַר ר' זְבִידִי בֶן לוי סְרִיטָה סְרִטוּ לוֹ עַל כּוֹתֵל [וְאָמְרוּ לוֹ] כִּשְׁתַּבָּא הַשֶּׁמֶשׁ לִכְאֵן [לְשָׁנָה הַבָּא יוֹלַד יִצְחָק] וכו'. וּמַעֲתָה הַפְּסִיד כִּסְלִיו שֶׁנִּגְמְרָה מְלָאכָה בּוֹ [וְלֹא נִתְחַנֵּן בּוֹ], אָמַר הַקְב"ה עָלֵי לְשֵׁלם לוֹ, מִה שִׁילָם לוֹ הַקְב"ה, חֲנוּכַת בֵּית חֲשִׁמוֹנָאִי.

2) וְכֵן הוּא בְּתַנְחוּמָא פִּרְשֵׁתָן [פקודי, סימן יא]: וְאִמְתִּי נֶאֱמַר לוֹ לְמַשֶּׁה לַעֲשׂוֹת אֶת הַמִּשְׁכָּן, בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים וכו', וְעֵשׂוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן בַּחֲדוּהוּ וּבִשְׁמִחָה. וְלִכְמָה חֲדָשִׁים נִגְמְרָה מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן. רַבִּי שְׁמוּאֵל בֶּר נַחֲמָן אָמַר, בְּשִׁלְשָׁה חֲדָשִׁים נִגְמְרָה מְלָאכַת הַמִּשְׁכָּן, תִּשְׁרִי מִרְחָשׁוֹן כִּסְלִיו, וְהִיָּה מוֹנָח וּמִפּוּרָק טַבַּת וּשְׁבֵט וְאֹדָר, וְהַעֲמִידוּהוּ בְּאֶחָד בְּנִיסָן שֶׁנֶּאֱמַר (מ, ב) בְּיוֹם הַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ תָּקִים אֶת מִשְׁכָּן אֶהָל מוֹעֵד וכו'. לְמַה לֹּא עֲמַד מִיד, אֵלָּא מִפְּנֵי שֶׁחֲשַׁב הַקְב"ה לַעֲרֹב שִׁמְחַת הַמִּשְׁכָּן בְּשִׁמְחַת הַיּוֹם שֶׁנּוּלַד בּוֹ יִצְחָק אַבִּינוּ, לְפִי שֶׁבְּאֶחָד בְּנִיסָן נּוּלַד יִצְחָק, אָמַר הַקְב"ה הִרִינִי מֵעֶרֶב שִׁמְחַתְכֶּם שִׁמְחָה בְּשִׁמְחָה.

מ

קושיא ז

להבין הלשון נפעל בפסוק "הוֹקֵם" הַמְּשָׁפָן

שטייט "הויקם" הַמִּשְׁכָּן [בלשון נפעל]. זאָגט רש"י וואָס איז דער הויקם - חכמינו ז"ל זאָגן [עס]¹ - "הויקם", ס'איז הויקם מאַליו, קיינער האָט עס נישט געקענט אויפשטעלן, נאר [ווען] משה רבינו איז געקומען.

און דערפריער האָט ער [משה רבינו] אייך אַזוי געזאָגט, ווי קען מען אויפשטעלן אַזאַ מִשְׁכָּן, מחמת כּוּבְדוֹ הָאֵל עִם אַ מענטש נישט געקענט אויפשטעלן, נאָר הוּקֵם מֵאֱלֹו, [ווען] ער איז צוגעגאַנגען האָט זיך עס אַליין אויפגעשטעלט.

9

(ו) אין דעם איז דא פֿשטֿים, [אין דעם] הוֹקֶם מֵאֵלָיו.

[אָבער] לכאורה [איז שווער, אַז] ס'האָט זיך אַליין [אויפגעשטעלט], האָט משה נישט געדארפט צו גיין.

[ועל כן נראה לרמז עוד לדרכינו באומרו "הוקם" הַמִּשְׁכָּן, בלשון נפעל].

4

קושיא ח

במדרש דורש הפסוק ותשחק ליום אחרון על יום הקמת המשכן

דער מדרש זאגט⁷, וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה, הֲדָא הוּא דכתיב (משלי לא, כה) עֹז וְהִדָּר לְבוּשָׁה וְתִשְׁתַּח לַיּוֹם אַחֲרָיו.

זאגט ער, ווייל ס'איז דעמאלטס געווען אזעלכע .. אזעלכע וואס זיי האבן שוּחַק

³ **ברש"י** (לט, ג): וַיָּבִיאוּ אֶת הַמֶּשֶׁכֶן וגו'. שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקב"ה הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כבוד הקרשים שאין כח באדם לזקפן, ומשה העמידו. אמר משה לפני הקב"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עֲסֹק אתה בידך, נראה כמקימו והוא נוקף וקם מאליו, וזהו שנאמר "הִוָּקם" המשכן, הוקם מאליו. מדרש רבי תנחומא.

⁷ **בתחומא** (פקודי, ט"מ יא): כיון שגמרו מלאכת המשכן היו יושבין ומצפין אימתי תבא שכניה ותשרה בו וכו'.
היו מבקשין להעמידו, ולא היו יודעין ולא יכולין להעמידו, וכשהן חושבין להעמידו הוא נופל מיד. הלכו להם
אצל בְּצַלָּל וְאֶהֱיָאֵב וכו', מיד התחילו להעמידו ולא יכלו וכו'. ולמה לא היו יכולין להעמידו, אלא שהיה
משה מיצר על שלא נשתתף הוא עמהן במלאכת המשכן, כיצד הנִדְבָה נִתְּנָה על ידי ישראל, וְהַמְלָאכָה נעשית
ע"י בְּצַלָּל ואֶהֱיָאֵב והכתיב לו וכו'. נכנסו כל ישראל אצל משה, אמרו, משה רבינו לא מה שאמרנו לך עשיו,
וכל מה שצויתנו ליתן ולהוציא נתננו הכל, והרי כל המלאכה לפניך, שמא חסרנו שום דבר או ויתרנו על כל מה
שאמר לנו, ראה הכל לפניך, והיו מראין לו כל דבר ודבר, שנאמר (לט, לג) וַיִּבְיֹאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה וגו',
והכתיב (סו, סג) וַיֵּרָא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמְּלָאכָה וגו', אמרו לו לא כך וכך אמרת לנו לעשות, אמר להם הן, וכן על כל
דבר ודבר אמרו לו, ואם כן למה אינו עומד וכו', והיה משה מיצר על דבר זה, עד שאמר לו הקב"ה למשה, לפי
שהיית מיצר שלא היה לך עשיתי אצל חלק במלאכת המשכן, לפיכך לא יכלו אותן חכמים להעמידו, בשבילך,
כדי שידעו כל ישראל שאם עשיתי אצלך איך אינו עומד שוב אינו עומד לעולם, ואיני כותב לו הקמה אלא על ידך,
שנאמר (מ, יח) וַיָּקָם מֹשֶׁה אֶת הַמִּשְׁכָּן, וכן הוא אומר (סו, סג) וַיִּדְבֶּר ה' אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַהוּא הֵרָאשׁוֹן בְּאָחָד
לַחֹדֶשׁ תִּקְּמוּ אֶת מִשְׁכַּן אֹהֶל מוֹעֵד. אמר משה, רבש"ע איני יודע להעמידו, אמר ליה עסוק בידיך ואתה מראה
להעמידו והוא עומד ממאליי, ואני כותב עליך שאתה יוקמתו, שנאמר (סו, יז) וַיְהִי בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנֵית
הָאָחֳדָה לַחֹדֶשׁ הִקְמָה הַמִּשְׁכָּן, ומי העמידו, משה, שנאמר יוקם משה את המשכן.

^ה בשמות רבה (נב, ג): דבר אחר ויביאו את המִשְׁכָּן, הדא הוא דכתיב עז והִדָּר לְבוֹשָׁה וּמִשְׁחָק לְיוֹם אַחֲרוֹן. מהו לְיוֹם אַחֲרוֹן, שכל מתן שכרן של צדיקים מתוקן להם לעולם הבא וכו'.

דבר אחר עז והדר לברוקה זה משה, שנאמר (תשא לר, טז) ומשה לא ידע כי קרן עור פניו, ותשחק ליום אחרון, אלו ליצני ישראל שמליצין אחריו ואומרים אלו לאלו אפשר שהשכינה שורה על ידיו של בן עמרם וכי, כיון שאמר לו האלקים להקים את המשכן התחיל שוחק עליהם, שנאמר ותשחק ליום אחרון. אמר להם בואו שנקים את המשכן, התחילו טוענין ובאין אצלו, שנאמר ויביאו את המשכן.

געווען דערפון, ווער וועט אויפשטעלן אזא מִשְׁכָּן. [אַבער] ווען ס'איז געקומען דער יום אַחֲרֵי, דעם לעצטן טאָג צום אויפשטעלן, האָט זיך אַרויסגעשטעלט אַז משה רבינו האָט עס געקענט אויפשטעלן. איז געווען עז וְהָדָר לְבוֹשָׁה וְתִשְׁחָק לְיוֹם אַחֲרֵי, מ'האָט, זיי האָבן פֿריער שוּחַק געווען, אָבער ס'איז געקומען ביז צום יום אַחֲרֵי אָז שְׂחָק משה עליהם]. - אַזוי זאָגט דער מדרש.

יב

וקשה דהלא מצינו דאדרבה יום זה נטל עשר עטרות להקרא יום ראשון, וכן בתורה נקרא זה בלשון "ראשון" הוא לָכֵם, ואם כן למה קראוהו במדרש בשם יום אַחֲרֵי

(ח) לכאורה וואָס הייסט יום אַחֲרֵי, יום אַחֲרֵי [הייסט לויטן מדרש] ווען מ'האָט אויפגעשטעלט דאָס מִשְׁכָּן.

לעולם דער טאָג ווערט דאָך אָנגערופן יום ראשון, אַחַד בְּנִינִין, דער טאָג האָט גענומען עֶשֶׂר עֲטֻרוֹת, [וואָס] ס'איז געווען ראשון אין אַלעמען [בכל העשר עטרות, דהוא ראשון] לְבִרְיַת הָעוֹלָם, און [ראשון צו נאָך] אַסאָך זאָכן, וואָס די גמרא רעכנט אויס¹. [וגם בפסוק מבואר] ס'איז געווען ראשון לְחֻדְשִׁים, דער טאָג איז דאָך אָנגערופן געוואָרן "ראשון" הוא לָכֵם, דער פֿסוק רופט דאָך עס אָן "ראשון" הוא לָכֵם, [בפסוק] הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵם ראש חֻדְשִׁים, און דאָ דער מדרש גיט אים אַ נאָמען וְתִשְׁחָק לְיוֹם אַחֲרֵי, ער רופט עס אָן אין 'דעם' פסוק גאָר יום אַחֲרֵי, דער פסוק רופט אָן וְתִשְׁחָק לְיוֹם אַחֲרֵי, רופט ער אָן [המדרש] אין 'דעם' פסוק [וְתִשְׁחָק לְיוֹם אַחֲרֵי, שהכוונה ליום הקמת המשכן], דאָרט וואו די תורה הקדושה רופט עס אין פסוק יום ראשון רופט ער אָן יום אַחֲרֵי, דעם טאָג וואָס מ'האָט אויפגעשטעלט דאָס מִשְׁכָּן רופט אָן דער מדרש "יום אַחֲרֵי".

יג

ישוב הקושית בפרשת החודש

הקדמה לישוב קושיא א-ב (באופן ראשון ושני)

בחודש ניסן שבו יצאו ממצרים היה גם ההכנה וההתחלה לגאולה העתידה

[נאָר] דאָס ענין דערפון.

ווייס מיר דאָך [אַז] די אַלע זאָכן וואָס זענען געטון געוואָרן [בעת גאולת מצרים], דאָס איז דאָך אַלעס - כִּימִי צִאתָם מִמִּצְרַיִם אַרְאֵנוּ נִפְלְאוֹת (מִכָּה ז', טו) - דאָס איז אַ הִכָּנָה אויף די גאולה הַעֲתִידָה.

[וכמו שאומרים] [בהגדה של פסח] וְאֵלֶּיךָ לֹא הוֹצִיא הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם הֵרִי אֶנּוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵינוּ מִשְׁעֶבְדִּים הֵינּוּ, די גאולה הַעֲתִידָה העט נישט ווען געקאנט זיין [בלא גאולת מצרים. ונמצא] דאָס איז געווען אַ הִכָּנָה אויף די גאולה הַעֲתִידָה. (עיקר ההמשך באות טז)

¹ בגמרא שבת (פז:): וְהָיָה בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בִּשְׁנָה הַשְּׁנִית בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ הוּקַם הַמִּשְׁכָּן. תנא, אִתּוֹ יוֹם נִטַּל עֶשֶׂר עֲטֻרוֹת:

א) ראשון למעשה בראשית, ב) ראשון לנשיאים, ג) ראשון לכהונה, ד) ראשון לעבודה, ה) ראשון לירידת האש, ו) ראשון לאכילת קדשים, ז) ראשון לשכון שכינה, ח) ראשון לברך את ישראל, ט) ראשון לאיסור הבמות, י) ראשון לחדשים.

יד

דער אַמֶת, דעם וואָס ס'איז געווען ביי יציאת מצרים, לכאורה זעט מען דאָך היינט נישט אָן [בזמן הגלות, וכמו שאמרו בגמרא] אַפֿתי עבְדִי אֶנָּן, מ'איז געווען עבְדִים אין מִצְרַיִם, און היינט איז מען ווייטער עבְדִים, [און מיט] נאָך אַ גרעסערער שְׁעָבוֹד [ווי אין מצרים], בעווננו הרבים אין אַ גרעסער שְׁפִלוּת ווי מ'איז געווען אין מִצְרַיִם, סיי ברוחניות, סיי בגשמיות.

טו

נאָר איין חילוק איז, 'דעמאלטס' איז נאָכנישט געווען קיין תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, ס'איז געווען 'פֶּאָר' מִתֵּן תּוֹרָה, [אַבער] 'אַצינד' איז דאָ די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה, איז דאָך לִיְלִי תוֹרָתְךָ שְׁשֻׁעִי אֲז אַבְדִּיתִי כְעָנִי (תהלים קיט, צב), די תּוֹרָה הַקְדוּשָׁה לאַזט נישט זינקען חלילה.

אפילו וואו [ווייט] מ'איז מְשַׁעֲבָד, און מְשׁוֹקֵע, און שיערי טומאה, מער אַסאָך ווי אין מצרים, אַזויפיל איז אַבער, ס'איז דאָ אַ כּוֹחַ הַתּוֹרָה. [וממילא] מיט 'דעם' שפירט מען "יציאת מצרים" [עד היום, גם "בזמן הגלות והשעבוד". יען כי ע"י יציאת מצרים זכינו לקבל את התורה].

טז

אַבער דער אַמֶת איז אַז יציאת מצרים דאָס איז אַ הִכָּנָה אויף די גאָולָה הַעֲתִידָה, [ווייל] ווען נישט העט מען גיווען 'פֶּאָרפֶּאלן'. ווייל ס'איז געווען 'פֶּאָר' קְבִלַת הַתּוֹרָה, העט מען גיווען פֶּאָרפֶּאלן געוואָרן, ווען מ'קומט אַרײַן חלילה אין שער הַנּוֹרָא, העט נישט גיווען געקאַנט שוין זיין מער קיין גאָולָה¹.

[אַבער] 'אַזוי' [שיצאו משם טרם שהגיעו לשער הַנּוֹרָא] וועט זיין די גאָולָה עֲתִידָה. [ונמצא כי יציאת מצרים] דאָס איז אַ הִכָּנָה אויף די גאָולָה הַעֲתִידָה. דעמאלטס [בעת הגאולה העתידה] וועט מען הערשט געוואָר ווערן 'וואָס' דאָס איז [יציאת מצרים], וואָס ס'האָט אויפגעטון יציאת מצרים.

¹ בגמרא מגילה (יד): תנו רבנן, ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש, אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה, ומה מעבדות לחירות [ביציאת מצרים] אמרין שירה, ממיתה לחיים לא כל שכן. אי הכי הָלַל נמי נימא, לפי שאין אומרים הָלַל על נס שבחוצה לארץ. יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ היכי אמרין שירה, כדתניא עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה, משכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר, קָרִיאתָ זו הִלָּל [קריאת המגילה נחשב כהלל]. רבא אמר, בשלמא התם, הָלַל עבְדִי ה' ולא עבדי פרעה, אלא הכא, הָלַל עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש, אכתי עבדי אחשוורוש אנן. - [וכן הוא גם בגמרא ערכין (י)].

² עיין באור החיים הקדוש (שמות ג, ה): עיקר הגלות הוא לברר הניצוצות שנטמעו בנ' שיערי טומאה וכו'. ותדע שְׁעָם ה' השיגו בבחינת כללותם הכלול במשה שנתחס בשם עמו, השגת מ"ט שיערי בינה. וטעם שלא השיג שער החמשים, הוא לצד שאין המושג אלא בהשתדלות המשיג, ולצד שישאל לא נכנסו בנ' שיערי טומאה לברר אותה, לא השיגו בבחינת הקודש שכנגדו. והבטיחנו כי לעתיד לבא ישפיע בנו קל עליון תורת חיים שבשער החמשים, והשגתה היא באמצעות הגליות, ובפרט בגלות האחרון אנו משיגים הדבר. וטעם שנטכנו ישראל במצרים בבירור שער הַנּוֹרָא, לצד שלא היו בני תורה, מה שאין כן דורות האחרונים באמצעות תורחם ושיגו ליכנס לשער הַנּוֹרָא ולהוציא בלעז מפיו, ואז ספו תמו בבחינת הטומאה.

יז

ממילא איז דער חודש ניסן [של יציאת מצרים] נישט נאָר אויף דעמאָלטס, [נאָר] ס'איז אַ נִצְחִיּוּת, [ונאָר שטאַנד] [בא יב, מב] [הוא הַלִּילָה הַזֶּה לְהַ'] שְׁמֵרִים לְכָל כְּנִי יִשְׂרָאֵל "לְדוֹרוֹתֵם".^ט

יח

זיי זאָגן דאָן אַלע פֿיוּטִים אַזוי, לְצִפּוֹן חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים, דער טאָג דער ניסן דאַרף אַרויסקומען נייַע נָסִים בצירוף מיט די אַלטע [נָסִים, און] ס'וועט זיין אַזוינס וואָס מ'האָט זיך נישט גערעכט.^א

אַזוי זעט מען דאָן כסדר אין די פֿיוּטִים היינט [בשבת החודש], ס'גייט מיט 'דעם שניט'.

יט

דאָס איז דער חֲדָשׁ אֲשֶׁר יִשְׁוּעוֹת בּוֹ מְקִיפּוֹת, וּמָנוּ מִתְחִילוֹת וְתוֹקְפּוֹת^ב (יִצְחָק למוסף, ד"ה לציון), ס'הייבט זיך אָן [הישועות בניסן] און ס'ווערט שטאַרקער.

[והכוונה כי] דעם איז געווען אַן 'הִתְחַלָּה', יציאת מצרים. אין מצרים, דער חודש ניסן וואָס דעמאָלטס איז געווען, איז געווען [נאָר] אַן 'הִתְחַלָּה'.

[אַבער] דער עיקר איז וואָס ס'קומט היצטערט, 'דער' ניסן, ווען ס'וועט קומען די גאַנצֵה הַעֲתִידָה.

כ

ס'איז דאָן גָּדוֹל [יְהִיָּה] כְּבוֹד בֵּית הָאֶחָדוֹן יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן (חגי ב, ט).

[און] ס'שטייט אין פסוק (קהלת ז, ח) טוֹב [אַחֲרִית דָּבָר מֵרִאשִׁיתוֹ], ווי דער מדרש [רבה] זאָגט אין פרשת וארא (ו, ב) טובה אחריתן של ישראל מראשיתן שהיה להם במצרים.

דער אַחֲרִית וְתִקְוָה, ווען ס'וועט זיין די גאַנצֵה הַעֲתִידָה, דעם איז העכער אַסאָך ווי ס'איז געווען אין מצרים.

יציאת מצרים איז נאָר געווען אַן הִתְחַלָּה, און דער עיקר איז ווען ס'וועט זיין די גאַנצֵה הַעֲתִידָה.

כא

ביאור דברי רש"י בפסוק: פֶּסַח הוּא לֹה'

(עד אחר אות לה)

רש"י זאָגט^א [על הפסוק] פֶּסַח הוּא לֹה', הפסח קרוי על שם הדילוג והקפיצה, ואתם עֲשׂוּ את כל עבודותיו לשם שמים, דרך דילוג וקפיצה.

^ט וכמו שמפרש בתרגום יונתן שהוא משומר לגאול אותם מן הגלות לדורותם.

^א ביצירות לשבת החודש (לשחרית, ד"ה אדון מקדם): יָרַח אֲשֶׁר לֹא פִּעֲנָח לְרִאשׁוֹנִים. כּמוֹס לְצִפּוֹן חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. לְרִאשׁ הַיּוֹשֵׁם לְאַרְבָּעָה רָאשֵׁי שָׁנִים. - ומפרש בסידור תפילה ישרה: יָרַח אֲשֶׁר לֹא פִּעֲנָח. נִסִּים שִׁיעֶשֶׂה הַקִּבְ"ה לַעֲתִיד בַּחֲדוּשׁ נִיסָן, וְעַדִּין לֹא נִתְּגַלָּה לְרִאשׁוֹנִים בִּיציאת מצרים: כּמוֹס. הִמָּה כּמוֹסִים עַד לַעֲתִיד, לַעֲשׂוֹת בִּנְיָסָן נִסִּים חֲדָשִׁים, נוספים על הַיְשָׁנִים.

וְעוֹד שֵׁם (ד"ה הוא נקרא): וְעוֹד כֹּל יִזְכְּרוּ רִאשׁוֹנִים. כִּי יִחְדְּשׁוּ חֲדָשִׁים וְגַם יְשָׁנִים. פְּלָאִים מִפְּלָאִים מְשָׁנִים.

^א גערעכט. פירושו: גערישט, גערעכנט.

^ב ומפרש שם: יִשְׁוּעוֹת (בו מקיפות). בניסן נגאלו ובניסן עתידין ליגאל. ומנו. מניסן, מתחילין הישועות.

^א דברי רש"י הובא לעיל באות ד.

כב

[קושיא ד-ה]

צ"ב קישור דברי רש"י, וגם מה שמזכיר בבאן לעשות לשם שמים

(ד) ס'איז עפעס אַ פֿלאַ, וואָס קומט עפעס רש"י אין דעם אַריין, [שיעשו] עבודותיו לשם שמים.

[והתינתן וואָס] ער דערציילט מיר אַז ס'איז דרך דילוג וקפיצה, [אז] מ'דארף אַזוי עסן דרך דילוג וקפיצה, [און אז] ער רופט אַן דעם פֿסח [בשם זה] דרך דילוג וקפיצה, אַלעס איז מיט רעכט [שמפרש כוונת הפסוק פסח הוא לה'].
וואָס זאָגט ער אָבער דאָס, אַז דורכדעם איז ואתם עשו את כל עבודותיו לשם שמים.

(ה) און לולי זאת דארף מען נישט טון לשם שמים? וועלעכע מַצָּה דארף מען נישט טון לשם שמים? וואָס איז דאָס אַנדערש [שצריך להשיענו כן במצוה זו דייקא].

(ד) און וואָס איז דאָס געווענדט אין 'דעם', ווייל ס'איז דרך דילוג וקפיצה דארף מען טון לשם שמים.

כג

ישוב קושיא ד-ה

נאָר דאָס ענין דערפון.
ער דער בני יששכר זאָגט אויף דעם^י, לאַ ראיתי בזה שום פירוש המתיישב על הלב. און ער זאָגט דערנאָך בדרך דרוש זאָגט ער דערנאָכדעם.

כד

ענין הדילוג וקפיצה רומז על מה שקפץ הקב"ה להקדים זמן הקץ של גאולת מצרים

נאָר על פי פשוט קען זיין, [מה שכתב רש"י] הפסח קרוי על שם הדילוג והקפיצה, [דלכאורה] וואָס איז דאָס ענין [פון] דילוג וקפיצה.
[נאָר מה שהקרבן קרוי כן, דעס] קען זיין ווייל מ'האָט קופֿץ פון אַ מַצְרִי צו אַ יִשְׂרָאֵל.
נו [אָבער] פאַרוואָס זאָגט ער ווייטער [ואתם עשו כל עבודותיו דרך] דילוג וקפיצה.

כה

[נאָר] יעדע זאָך איז דאָך, די אַלע זאָכן וואָס מ'טוט, איז דאָך [כדי] מ'זאָל מַמְשִׁיךְ זיין [אז] ס'זאָל ווייטער אַזוי זיין, אַזוי שטייט דאָך^ט, אַזוי זאָגן דאָך די ראשונים.
איבערדעם אַסאָך נָסִים [איז דאָ] מ'האָט נישט געמאַכט דערויף קיין יום טוב, [כגון] ביי סַנְתָּרִיב וכדומה, [ווייל] דעס וואָס ס'איז נישט נמשך געוואָרן אויף ווייטער [בכל שנה ושנה], האָט מען נישט געמאַכט קיין יום טוב^ט.

^י בבני יששכר לשבת החודש (ניסן ב, א): בפרשת היום, וְכָכָה תֹאכְלוּ אֹתוֹ וְכו' פֿסח הוא לה'. ופירש רש"י, הקרבן קרוי פסח על שם הדילוג וכו' ואתם עשו את כל עבודותיו לשם שמים, עכ"ל. הנה עקבותיו לא נודעו מאי בעי בזה, לא ראיתי בזה דבר המתיישב על הלב וכו'.

^ט ועיין בסידורו של שבת (ח"א ריש שורש א).

^ט ועיין באורך בקדושת לוי (קדושה ראשונה לחנוכה) ובבני יששכר (כסלו ד, א).

א יום טוב מאכט מען ווען ס'איז נמשך געווארן, ס'איז מתעורר [הארת הנס] אויף שפעטער [בכל שנה ושנה].

כו

[נאָר] וואָס איז דאָס טייטש "דילוג וקפיצה".

[הנה] דאָ אין פֿייט זעט מען כסדר, זמן קפץ (יוצר לשחרית, ד"ה אַתִּית) זאָגט ער עטליכע מאל דאָ אין היינטיגן פֿייט אין פרשת החודש, חֲשֵׁת בּוֹ קִפּוֹת (יוצר למוסף, ד"ה לְצִיּוֹן), אַז מ'האָט 'איבערגעהיפּט' דעם זמן, ס'האָט געדארפֿט צו זיין [שעבוד מצרים] אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה, און מ'איז נישט געווען נאָר רַד"ו [שָׁנָה, ווייל] מ'האָט 'איבערגעהיפּט' דעם זמן. אַזוי טייטשן דאָך אַלע [ספרים, גם בפסוק] 'וּפִסַּח' ה' עַל הַפֶּתַח (בא יב, כג), מ'האָט 'איבערגעהיפּט'."

כז

דער ייטב פנים (פרשת החודש, אות ב) ברענגט דערויף" [נאָך אַ פֿשט, ווייל] ס'שטייט דאָך פתחו לי "פתח" כחודו של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, און דעמאלטס איז געווען פֿסח ה' עַל "הַפֶּתַח", מ'האָט 'דעם' פֶּתַח [כחודו של מחט] אויך איבערגעהיפּט. הגם אַז אידן מ'האָט נישט געעפנט גענוג אַ פֶּתַח, דער בורא כל עולמים האָט דאָס אויך איבערגעהיפּט. [און דעם] אַלעס [איז אופנים פון] דרך דילוג וקפיצה.

כח

ואם כן כשרואין בכאן ששייך ענין הקדמת הזמן, אם כן יש מקום למעות לחשוב שיכולין לעשות כעין זה גם בידי אדם, להקדים חס ושלום ענין הגאולה לפני הזמן, אשר באמת יש על זה חומר השבועה שלא לדחוק הקץ [ולפי זה] לכאורה קען מען דאָך האָבן אַ מאוס'ן טעות, אַז מ'קען היפן 'פאָרן' זמן, [כשיראו מגאולת מצרים, אַז] מ'דארף זוכן די גאולה, [אַדער] מ'קאָן מאַכן אַ גאולה [מן] השמים [פאָרן זמן]. [ואם כן] קען מען זיך דאָך טועה זיין [אַז] אפשר קאָנען גאָר מענטשן

" וכן מבואר בשירי השירים (ב, ח-א): קול דודי הנה זה בא, 'מדלג' על ההרים 'מקפץ' על הגבעות. דומה דודי לצבי או לעפר האילים, הנה זה עומד אחר פתלנו משגיח מן החלונות מציץ מן התרפים. ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. כי הנה הסתיו עבר, הגשם חלף הלך לו.

ומפרש רש"י: נושא הייתי אומרת לגאולה, עד תם ארבע מאות שנה שנאמרו בין הבתרים. קול דודי הנה זה בא, לפני הקץ, כמדלג על ההרים ומקפץ בגבעות: דומה דודי. בקלות מרוצתו שמייהר לבא, כצבי וקעפר האילים. עפר, איל בחור: הנה זה עומד וגו'. סבורה הייתי ליישב עגונה עוד ימים רבים, והנה הוא הודיע שהיה עומד ומציץ מן החלונות השמים את העשירי לי, שנאמר (שמות ג, יז) ראה ראיתי את עני עמי וגו': ענה. לשון ענייה ולשון צעקה קול רם: ואמר לי. על ידי משה: קומי לך. אעלה אתכם מִיְּמֵי מִצְרַיִם (שם, יז):

" בייטב פנים לשבת החודש (אות ב): עוד נקדים הא דכתיב ופסח ה' על הפתח, ופירש הרב הקדוש רבינו ברוך [ממעבות] זצ"ל, כי כתיב (מלאכי ג, יז) שובו אלי ואחר כך ואשובה אליכם, ואמר הקב"ה פתחו לי כחודו של מחט כו', וכאן לא פתחו ישראל אפילו כחודו של מחט, וזה אומרו ופסח ה' עַל 'הַפֶּתַח', היינו מה שהיו ישראל צריכים 'לפתוח' תחילה כחודו של מחט, כי לא היה בידינו שום זכות כלל, עד כאן דבריו.

ידוע כי הקב"ה נקרא "הוא", על שם שהוא טמיר ונעלם מעין כל חי, כמאמר אַנִּי 'הוא' (האוינו לב, לט). וזהו שנאמר הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֵן רֵאשׁ חֲדָשִׁים, אמר הקב"ה בחדש הזה אתם נגאלים, אם כי אין בידכם זכות, על זה אמר ראשון 'הוא' יתברך לָכֵן, כלומר לפסוח אותו הפתח שאתם צריכים לפתוח, ומפני זה נקרא פסח שפסח ד' על הפתח הנ"ל.

וזה שאמר הפייט, ראשון 'הוא' יתברך לָכֵן, לְפִסּוּחַ עֲלֵיכֶם, שלא כסדר המדריגות שאתם צריכים לפתוח תחילה כחודו של מחט על כל פנים, והבן.

אויך טון, אפילו ווען ס'איז נישט דער זמן, ווען מ'זעט נישט מן השמים, [ווען] ס'איז נישט דער רצון העליון.

- וואָרן ס'ברויך [דאָך באמת] געטון צו ווערן מיט נסים וּנְפִלְאוֹת [מן השמים], אַזוי ווי ס'וועט זיין לעתיד, און אַזוי ווי אין מצרים [היה הארת הנסים שלא כסדר המדריגות, אבל רק ברצון העליון מן השמים]. -

[וואס כן יש לחוש שמא ח"ו] וועט מען חלילה וועלן [טון] אליינס בידי אדם [פאַר'ן זמן]. און אידן זענען באַשוואוירן שלא ידחקו את הקץ (כתובות קיא.), מיט אַ ביטערע שבועה, מיט אַ חומר העונש וואָס ס'לאַזט זיך נישט זאָגן. [ווייל] דעם איז דאָך דער יסוד הכפירה [לחשוב] אַז מ'קאָן זיך נעמען אליין אַ גאולה.

כט

ממילא אַז מ'זאָגט דאָ דעם "פֶּסַח", מ'איז דאָ מזכיר [דעם] דילוג וקפיצה, [דפירושו] אַזוי ווי די פֿיזיקס זאָגן [אַז] מ'זאָל דולג זיין דעם 'זמן', [יש לחוש שמא] וועט מען זיך איילן, מ'וועט זען אַז מ'קען זיין אַ גאולה פאַרן זמן, וועט מען זיך וועלן 'אליין' נעמען אַ גאולה פאַרן זמן.

ל

ולכן הוכיח הפסוק פסח הוא לה', ופירש רש"י דהכוונה לעשות כל עבודותיו לשם "שמים", והיינו לרמוז כי ענין דילוג וקפיצת הזמן אי אפשר שיהיה רק "בידי שמים" ע"י שיעררו 'רחמי שמים' בעבודת ה'

איבערדעם וויל דאָס רש"י באַוואָרענען.

טאַקע ס'איז דאָ פאַרהאַנדן אַזוי ווי אַ גאולה פאַרן זמן, אָבער נאָר, נאָר הקדוש ברוך הוא מן השמים.

'די' עבודה פון דילוג וקפיצה טאָר מען נישט טון נאָר לשם "שמים", נישט בידי אדם. דאָס קען נאָר זיין בידי שמים אליין.

[ובזה מפרש רש"י את לשון הפסוק פֶּסַח הוא לה', דענין כזה של דילוג וקפיצה להקדים הזמן, זה שייך רק להקב"ה בלבד, ולא לבני אדם].

לא

אין מצרים איז אויך אַזוי געווען, ווען מ'האַט געוואָלט גיין איין רִגַע פאַרן זמן די בני אפרים, איז געווען וואָס ס'איז געווען [שנהרגו ע"י אנשי גת. און] דעם האָט אויפגעהאַלטן [די גאולה] נאָך דרייסיג יאָר, אַזוי שטייט אַרויס אין רמב"ן ט.

ט' ברמב"ן (בא יב, מב) האריך בכמה דרכים בענין חשבון של ת"ל שנה שהזכיר שם הכתוב, ואח"כ כתב: ועוד אני אומר, כי הפשט המפורר מן הכל הוא, שנאמר כי הגזרה היתה ארבע מאות שנה מן היום ההוא [של בריית בין הבתרים], כאשר הזכרנו, והשלשים שנה האלו הם תוספת עליהם בעון הדור ההוא. כי אם נגזר על האדם בחטאו גלות ועינוי שנה או שנתים, והוא יוסיף על חטאתו פשע בהם, יוסיפו עליו שבע על חטאתיו וגלות ויסורין כהנה וכהנה, שאין עונשו הראשון הבטחה לו שלא יענש בעון שיעשה. והנה היה על אברהם אבינו גזירה שיהיה יָרֵעוּ גַר בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם אֲרָבַע מאות שָׁנָה, וְשִׁלָּא יָשׁוּבוּ הִנֵּה עד דור רביעי כי לא שָׁלַם עוֹן הָאָמְרִי, ולא היתה לו הבטחה רק באחריו כן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל, והוא [אן] מיד, או מופלג כמה. וגם הוא על תנאי, כמו שאמר (לך טו, יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּן אֶנְכִי וְאַחֲרָיו כֵּן יֵצְאוּ בְּרַכְשׁ גָּדוֹל, שיעמיד בדין את הגוי אם עשו כראוי לישראל לפי מעשיהם ולפי הנגזר עליהם. ועוד שאין שום הבטחה 'שלא יגרום החטא' לְבִטְלָה, אלא במקום שבועה.

ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים מאד, ובטל גם המילה וכו', ועל כן ארך גלותם שלשים

און [כשראו מה עלתה בבני אפרים] 'דערנאָכדעם' האָט מען שוין מורא געהאַט, ביז מ'האָט נישט געגעבן דעם סימן פֿקד יפקד, אַזוי ווי ס'שטייט אין פרקי דרבי אליעזר.^כ מ'האָט געוואָרט אויף ווען ס'וועט זיין מן השמים.^{כא}

לב

מ'האָט עס [טאַקע] דולג געווען דעם זמן, [אַבער] דאָס קאָן נאָר זיין בידי שמים. אַ מענטש טאָר נישט 'טון' גאָרנישט, ניטאַמאָל קיין תפילה יותר מדאי טאָר מען דאָך נישט^{כב} (רש"י כתובות שם), אפילו 'דאָס' מוז זיין באַגרעניצט, וואָרן בידי אדם איז גאָרנישט פאָרהאַנדן [להביא הגאולה מעצמם].

מ'דאַרף נאָר, דער עיקר איז נאָר [לקיים מצות ומעשים טובים, ולהתפלל על הגאולה, כדי לעורר רחמי 'שמים' על הגאולה. אבל לא לעשות פעולות לזה בידי אדם].

לג

אַן אַנדערע זאך וואָס מ'מאַכט אַ זַכָּר [דערויף], ברויך מען אַזוי צו טון, די אַלע מַצוֹת וואָס זענען אַ זַכָּר [על הנסים שנעשו] פון פריער ברויך דער מענטש^{כג}. [לעשות איזה מצוה בדוגמא לזה, לעשות זכרון להנס].

שנה. והיה ראוי שיתאריך יותר, אלא שצעקו והרבו תפלה, וזה טעם (שמות ב, כג-כד) וַיִּאָּנְחוּ מִן הָעֶבְרָה וַיִּצְעֲקוּ וַתַּעַל שׁוֹעָתָם, וַיִּשְׁמַע אֱלֹקִים אֶת נַאֲקָתָם, וַתֵּתָה ה' צִעָקָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפֶה אֱלִי (שם ג, ט), וכתוב (תבא כו, ז) וַנִּצְעַק אֵל ה' אֱלֹקֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוּ וְאֶת עֲמָלָנוּ וְאֶת לַחֲצֹנוּ, כי לא היו ראויים להגאל מפני הקץ שבא, אלא שקבל צעקתם ונאקתם מפני הצער הגדול שהיו בו.

ולמה יהיה קשה על הראשונים לפרש כי נתאריך גלותם על הקץ שלשים שנה, והנה נתאריך עליהם ארבעים שנה בחטא המרגלים, כי כל הארבעים שנים ההם היה להם ענוי וכו', והיה להם גלות שלימה בארץ לא להם רק לנחש שרף ועקרב, ולא נתקיים להם דודו רביעי ישובו הנה, כי בארבעים שנה נתחלף הדור ההוא בודאי שכבר נולד, אבל החטאים גרמו הכל.

ואפשר שהיה זה סבת "בני אפרים" שיצאו שלשים שנה קודם לביאת משה רבינו, וכמו שהזכירו רבותינו (סנהדרין צב:). כי הם מנו [חשבון הנוכח] ולא טעו, [אלא] וַעֲוֹנוֹתָיו יִלְכְּדֶנּוּ אֶת הַרְשָׁע (משלי ה, כב). - והקב"ה ימחול לנו על כל חטא ושגיאה.

[ועיין עוד בזה בדברי רבינו בס"ג וארא תשי"ד (לשון"ק אות מ-ג), ועוד בכ"מ].

^כ בפרקי דרבי אליעזר (פרק מז): רבי אליעזר אומר, חמש אותיות שנכפלו בתורה באותיות, כולם בסוד הגאולה.

מ, כ, בו נגאל אברהם אבינו מאור כשרים שנאמר לך לך מארץך (לך לך יב, א).

ב, מ, בו נגאל יצחק אבינו מיד פלשתים שנאמר לך מעמנו כי עצמת ממנו מאד (תולדות כו, טז).

ג, נ, בו נגאל יעקב אבינו מיד עשו שנאמר הֲצִילֵנִי מִיַּד מִיֵּד אֲחִי (וישלה לב, יב).

ד, פ, בו נגאלו אבותינו ממצרים, שנאמר פֶּקֶד פִּקְדוֹתֵי אֲתָכֶם (שמות ג, טז).

ה, ז, בו עתיד הקב"ה לגאול את ישראל משעבוד ארבע מלכיות ולאמר להם צמח צמחתי לכם, שנאמר הנה איש צמח שמו ומתחתיו יצמח וכןה את היכל ה' (זכרי"ו, י).

וכולם לא נמסרו האותיות אלא לאברהם אבינו, ואברהם מסרן ליצחק, ויצחק מסרן ליעקב, ויעקב מסרן ליוסף, ויוסף מסרן לאחיו וכו', ואשר בן יעקב מסר סוד הגאולה לסרח בת אשר. וכשבא משה ואהרן אצל זקני ישראל, ועשו האותות לעיניהם, הלכו זקני ישראל אצל זקנתם סרח בת אשר, ואמרו לה בא איש ועשה "אותות" לעינינו כך וכך, אמרה להם, אין באותות האלו ממש. אמרו לה, והלא אמר לנו פֶּקֶד פִּקְדוֹתֵי אֲתָכֶם, אמרה להם הוא האיש שעתידי לגאול את ישראל ממצרים, שכן שמעתי מאבא פ"ה ופ"ה, שנאמר (ויחי ג, כד-כה) פֶּקֶד יִפְקֹד, מיד האמינו העם באלקים ובמשה, שנאמר (שמות ד, לא) וַיֵּאֱמָן הָעָם וַיִּשְׁמְעוּ כִּי פֶקֶד ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

^{כא} ועיין בס"ג החודש תשי"ג (לשון"ק אות כד-לג), ועוד.

^{כב} ועיין ביאור הענין באורך בס"ג בשלח תשי"ג (לשון"ק אות פ-פג), וביואל משה (מאמר א, סימן כח-כט, וסימן עט), ועוד.

^{כג} כאן נחסר קצת על הריקארדינג, ונשלם בלשון הקודש (מהקונטרס דברות קודש, ע"פ רשימות הר"ר סענדר דייטש ע"ה שרשם התורה בשעתו).

[וכגון בשבת, שהקדוש ברוך הוא שִׁכַּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלָאכָתוֹ, וצריכים גם אנחנו לִשְׁבּוֹת בַּיּוֹם זֶה לְזָכְרוֹ, וכיוצא בו בשאר ימים טובים שצריכים גם אנחנו לעשות איזה דבר מצוה וְזָכַר להגם שנעשה בו. אבל לא כן בענין הגם הזה של דילוג וקפיצה, שהקדוש ברוך הוא קפץ ודילג על הזמן והוציאם לפני הזמן, שלזה אסור לעשות שום דבר מעין זה בידי אדם, ודבר זה הוא רק "לשם שמים", רצ"ל כי רק בידי שמים אפשר להעשות דבר כזה, ולא חס ושלוש בידי אדם מאומה.

לד

סיום ישוב קושיא ד

וזהו שמרמז לנו רש"י ז"ל כי הקרבן קרוי פסח על שם הדילוג והקפיצה, אבל מכל מקום אתם אינכם רשאים לעשות כך, אלא ואתם עשו את כל עבודותיו "לשם שמים", רוצה לומר כי אין רשות בידכם לעשות איזה פעולה הדומה לזה בכדי למהר הגאולה, אלא רק לעורר 'רחמי שמים' ולא זולת.

לה

סיום ישוב קושיא ה

ולכן פרט רש"י כאן זאת שצריך לעשות לשם שמים יותר מבשאר מקומות, דענין זה צריך והירות גדולה ויתירה שלא ליפול חס ושלוש בכלל הדוחקים את הקץ, רק צריכין לקוות על הזמן והעת שיעלה רצון מאת הבורא יתברך שמו, דכשתראה חכמתו יתברך שמו שיש מציאות שנגאל בנאולה שלימה, בוודאי יעשה הקב"ה עמנו אות לטובה לגאלנו גאולת עולם ולא יתמהמה אף רגע, וכמו שהיה בגאולת מצרים^כ, אבל אנו קצרה השגתינו להבין ולהשיג דרכי השי"ת ולכוון מתי הוא הזמן, כי לא מחשבותיו יתברך מחשבותינו].

לו

הקדמה לשוב קושיא א-ב (לאופן ראשון)

אָבער דאָס איז אַמאָל [זיכער], דער "ניסן" איז אַמאָל אָנגעגרייט אויף דעם [על הגאולה העתידה, וכמו שאמרו בניסן עתידין להגאל].

לז

מה שאמרו בניסן עתידין להגאל, אף שמבואר בגמרא דאפשר שיבוא אליהו בכל יום, ואחכה לו בכל יום שיבוא. אבל כבר ביארתי, דהכוונה דאם יהיה עת רצון לגאולה בשאר ימות השנה, אז הקב"ה משנה עתים ומחליף את הזמנים, להניע הכוכב ומוֹל של הגאולה שבחורש הניסן, אל זמן אחר

הָאֵב איך אויך שוין אַמאָל מסביר געווען אַסאך מאַל^{כז}, דעם וואָס ס'שטייט (שמות רבה יח, יב) אַז ס'מוז זיין נאָר אין ניסן די גאַוּלָה, נו וויאַזוי זאָגט מען אַלע טאָג [אַחַכָּה לוּ כָּל יוֹם שְׂבָא, ואמרו בגמרא] (עירובין מג). הנוֹדֵר מִן הַיּוֹם שֶׁבֶן דוֹד בֵּא, הָאֵב איך מורא [יעדן טאָג שְׂמָא יבוא], טאָר מען קיינמאָל נישט טרינקען [קייין וויין] טאָמער [באותו יום יראו פתאום] איז ער געקומען. זעט מען דאָך אַ גאַנץ יאָר קען זיין די גאולה.

[וכן אמרו בגמרא (סנהדרין צח). דרבי יהושע בן לוי שאל למשיח אימתי קאתי מר, והשיב לו משיח הַיּוֹם אִם בְּקֵלּוֹ תִשְׁמָעוּ (תהלים צה, ז).

[וכן אומרים] [בנוסח אני מאמין] אַחַכָּה לוּ כָּל יוֹם שְׂבָא.

^{כד} וכמבואר בתנחומא (בא, סימן ט): וְיִהְיֶה מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה [וארבע מאות שנה, וְיִהְיֶה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָל צְבָאוֹת ה' מִאֶרֶץ מִצְרָיִם] (בא יב, מא), כשהגיע הקץ, לא עכבם כהרף עין. בט"ו בניסן נגזרה גזירה ונדבר עם אברהם אבינו בין הבתרים, בט"ו בניסן באו מלאכי השרת לבשרו על יצחק, בט"ו בניסן נולד יצחק, בט"ו בניסן נגאלו ממצרים, בט"ו בניסן עתידין להגאל משעבוד גליות, וְיִהְיֶה מִקֵּץ שְׁלֹשִׁים שָׁנָה, קץ אחד לכולם.

^{כה} בס"ג בא תשי"ג, החדוש תשי"ג, החדוש תשי"ד, בא תשט"ו. וגם שם מזכיר שכבר אמר זה כמ"פ. וע"ע בס"ג אמור תשכ"ב, ליל ו' דחנוכה תשכ"ח. ובדברי יואל וירא (עמוד שפט) ואתחנן (מהדו"ת עמוד קנא), ועוד.

לח

איך האָב שוין געשמועסט אַסאַך מאָל פון דעם, וואָס דער טורי אבן (ראש השנה יא'): פאַרענטפערט [אַז] ס'איז אַ חילוק [מתי יהיה הגאולה], צי אַחישנָה, צי בַּעַתָּה. [בַּעַתָּה הוא רק בניסן, אבל בדרך אַחישנָה יכול להיות בכל יום].

אַבער דאָס האַלט דאָך אויך נישט אויס, [ווייל] וואָס טוט מען היינט, ס'איז דאָך שוין נאָכ'ן אַחישנָה. [וגם עתה אומרים אַחַכָּה לו' בְּכָל יוֹם' שִׁבּוּא].

לט

האָב איך שוין דאָס מסביר געווען אַסאַך מאָל, לויט ווי דער נזר הקודש זאָגט^י [על הפסוק] אַנִי ה' בַּעַתָּה אַחישנָה.

דאָס איז אַמאָל [זיכער], ער זאָגט אַז די גאַנצע גאָולה מוז נאָר זיין [בזמנה המיוחדת], ס'האָט אַ זמן הגאולה, די גאולה קען נישט זיין נאָר אין 'דעם' זמן, אין 'די' רגע [המיוחד לכך].

גאַנץ בְּרִיאַת הָעוֹלָם, פון תְּחִלַּת בְּרִיאַת הָעוֹלָם עד סופו, איז דאָך יעדע רגע אַן אַנדערער זמן, איז מִשְׁמַשׁ אַן אַנדער מָזֶל, [פון] די פּוֹכְכִים און מְזֻלּוֹת. [דין הַתְּנִיגוּת הָעוֹלָמוֹת בְּכָל רֵגַע וְרֵגַע, אין די גאַנצע צייט וואָס די וועלט שטייט, איז אַלץ אַן אַנדערע הִנָּהָה.

[און] די גאָולה איז אין 'דעם' זמן וואָס ס'איז 'די און די' הִנָּהָה, אין דער חוֹדֶשׁ, אין דער מָזֶל. די גאולה קאָן נאָר אַמאָל זיין אין 'דעם' זמן.

מ

נאָר וויאָזוי דען קען זיין אַחישנָה? [דאָס איז דורכדעם וואָס] דער בורא כל עולמים איז אַ מִשְׁנֵה עֲתִים, ער נעמט דעם זמן און דעם מָזֶל [המיוחד להגאולה], און ער גיט אים אַ שטעל אַראָפּ 'פריער', דער בורא כל עולמים איז מְחִלֵּף אֶת הַזְּמַנִּים. איבערדעם זאָגט ער [פֶּשֶׁט בהפסוק] אַנִי ה' "בַּעַתָּה" אַחישנָה, דעם "בַּעַתָּה" טו איך צואיילן, [עס צו שטעלן 'פריער'].

ס'איז שוין ידוע דער פֶּשֶׁט פונעם נזר הקודש.

מא

דאָס זעלבע, מיט דעם האָב איך מִיִּשֵׁב געווען די סתירה [הנ"ל, דמבואר במדרש און] די גאולה קען נאָר זיין אין נִסְכָּן, איי וויאָזוי קען זיין יעדן טאָג? [נאָר] דער בורא עולם קען מִשְׁנֵה זיין, שטעלט מען אַראָפּ דעם נִסְכָּן 'ווען אימער'.

מב

אופן ראשון בישוב קושיא א-ב

הפסוק החודש הזה לכם רומז על הניסן שבו תהיה הגאולה, והרישא קאי על אופן שהחדשים הולכים כסדרם, לפי קביעות הבית דין, שאז כל הנהגת העולם מתנהג על פי קביעותם של בני ישראל בקביעות החדשים

ממילא מיט דעם קאָן מען פאַרשטיין וואָס איז דער פֶּשֶׁט אין פסוק הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רִאשׁ חֲדָשִׁים ראשון הוא לָכֶם.

^{יב} בנזר הקודש על בראשית רבה (צח, א) האריך לבאר הפסוק (ישעי' ס, כב) אַנִי ה' בַּעַתָּה אַחישנָה, ואיתא בגמרא (סנהדרין צח.) זכו אַחישנָה לא זכו בַּעַתָּה. ומפרש דזמן ביאת המשיח תלוי באיזה מזל וכוכב מסויים במערכת השמים, שצריך להיות באותה רגע של הגאולה, ואם יזכו ישראל יניע הקב"ה את מערכת השמים שיהיה אז אותו מזל הגורם לגאולה, ונמצא שיהיה התחלפות הזמן.

[ורבינו מאריך בדברי הנזר הקודש בכ"מ, ומהם במקומות המצוינים לעיל]

[דהרישא קאי באופן] ווען ס'גייט 'פֿסֶדֶרן' די חֲדָשִׁים [מבלי התחלפות העתים וזמנים, כי אז] זענען אידן מִקְדָּשׁ הַחֲדָשׁ. אַזוי ווערט ניסן, אַז אידן זענען מִקְדָּשׁ הַחֲדָשׁ. [ועל פי קביעותם, מתנהג כל הנהגת העולם].

מג

אַזוי ווי די גמרא זאגט¹ אם נתעברה השנה, איז בתוליה חוזרין.
[ועוד אמרו]², מלאכים פרעגן ראש השנה: ווען איז דער יום הדין. ענטפערט מען: ווען אידן [וועלן קובע זיין], ווען דאָס בית דין וועט מִקְדָּשׁ הַחֲדָשׁ זיין. [און אפילו] אפילו מ'האט שוין געשטעלט די כסאות [למשפט], פונדעסטוועגן אַז דאָס בית דין איז נמלך געווען לַעֲבֹר הַשָּׁנָה, טוט מען אַוועק די כסאות פונעם דין. ס'ווערט אַלעס געפירט לויט אידן.

מד

איבערדעם איז דער חילוק³, "שָׁבֶת" זאגט מען מִקְדָּשׁ הַשָּׁבֶת, און ביי "זמנים" זאגט מען מִקְדָּשׁ "יִשְׂרָאֵל" וְהַזְּמַנִּים, [זאגט מען] קודם יִשְׂרָאֵל.
ווייל שָׁבֶת איז קבוע וְקַיָּמָא, ס'קומט אַלײַן [מן השמים]. אָבער ימים טובים זענען דאָךְ, ברענגן [אידן], אידן מאַכן דאָךְ די ימים טובים, דורכן קידוש החודש⁴.

¹ בירושלמי נדרים (פ"ח ה"ח, דף כג:): בת שלשה שנים ויום אחד, בא עליה הרי זה בסקילה, נמלכו בית דין לעבר [החודש] ובא עליה, אינו בסקילה. אמר רבי אבין, אָקְרָא לַאֲלָקִים עֲלֵינוּ לָקֵל גִּמְרָ עָלֵי (תהלים נו, א). בת שלשה שנים ויום אחד, נמלכו בית דין לעברו, בתולין חוזרין, ואם לאו אינן חוזרין.

² בפסיקתא רבתי (פרשה טו): תני רבי הושיעא, גזרו בית דין למטה ואמרו היום ראש השנה, הקב"ה אומר למלאכי השרת העמידו בימה ויעמדו סניגורים ויעמדו סקפטורים (מלאכי חובה פקידים), שגזרו בית דין למטן ואמרו היום ראש השנה. נשתהו העדים מלבא, או שנמלכו בית דין להעבירה למחר, הקדוש ברוך הוא אומר למלאכי השרת העבירו בימה ויעברו סניגורים ויעברו סקפטורים, שגזרו בית דין למטן למחר ראש השנה. ומה טעם, כי חק לִישְׂרָאֵל הוא מִשְׁפָּט לַאֲלָקִי יַעֲקֹב (תהלים פא, ה), אם אינו חוק לִישְׂרָאֵל הוא, אינו משפט לַאֲלָקִי יַעֲקֹב כביכול. רבי פנחס רבי חלקיהו ברבי סימן אמר, מתכנסים כל מלאכי השרת אצל הקב"ה ואמרו לפניו רבון העולמים אימתי הוא ראש השנה, והוא אומר להם לי אתם שואלים, אני ואתם נשאל לבית דין שלמטן, ומה טעם, כה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קְרָאנוּ אֵלָיו (ואתחנן ד, ד), כשאנו קוראים המועדות אליו, ואין קראינו אלא מועדות, כמה דאת אמר מִקְרָא קֹדֶשׁ (בא יב, טז). רבי קריספא בשם רבי יוחנן, לשעבר אֵלָה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ (אמור כג, ד), מכאן ואילך אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם (שם). רבי לוי אמר אם קראתם אתם, מוֹעֲדֵי ה', ואם לאו אינם מוֹעֲדֵי ה' - וכן הוא בירושלמי ראש השנה (פ"ה ה"ג, דף טז:).

ועיין עוד בשמות רבה (טו, ב): דבר אחר הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבון העולם אימתי אתה עושה את המועדות, שכן כתיב (דניאל ד, יד) בְּגִזְרֹת עִירִין פִּתְגָמָא. אמר להם, אני ואתם נִסְפִּים על מה יִשְׂרָאֵל גומרין ומעברין את השנה, שנאמר (תהלים נו, א) אָקְרָא לַאֲלָקִים עֲלֵינוּ לָקֵל גִּמְרָ עָלֵי, וכן הוא אומר (אמור כג, ד) אֵלָה מוֹעֲדֵי ה' מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ וגו', אַתֶּם, בין בזמנן בין שלא בזמנן אין לי מועדות אלא אלו. אמר להם הקב"ה לִישְׂרָאֵל, לשעבר היה בידך, שנאמר (תהלים קד, יט) עֲשֵׂה רִצְחַ לְמוֹעֲדִים, אבל מכאן ואילך הרי מסנֶה בידכם, ברשותכם, אם אמרתם הן הן, אם אמרתם לאו לאו, מכל מקום יהא הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם, ולא עוד אלא אם בקשתם לַעֲבֹר את השנה הריני משלים עמכם, לכך כתיב הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֵם.

³ כמבואר בגמרא פסחים (קז:): אמר רבא אשכחתינא לסבי דפומבדיתא ידיתי וקאמרי בשבתא, בין בצלותא בין בקידושא, מִקְדָּשׁ הַשָּׁבֶת. (יומא טבא, בין בצלותא ובין בקידושא, מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים וכו'). שבת דקביעא וקיימא, בין בצלותא ובין בקידושא מִקְדָּשׁ הַשָּׁבֶת. יומא טבא דִּישְׂרָאֵל הוא דקבעי ליה, דקמעברי ירחי וקבעי לְשָׁנָה, מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

ובגמרא ביצה (יז:): חני תנא קמיה דרבינא, מִקְדָּשׁ יִשְׂרָאֵל והשבת והזמנים, אמר ליה אטו שבת ישראל מִקְדָּשִׁי ליה [פירש"י: שְׁקִדְמָת קדושת ישראל לשל שבת, בשלמא זמנים צריך להקדים קדושת ישראל לקדושתן, שעל ידי קדושת ישראל נתקדשו הם, ואילו לא נתקדשו ישראל לא היו קובעים חודשים וקוראין מועדים בבית דין], והא שבת מִקְדָּשָׁא וקיימא [מששת ימי בראשית, ואינה תלויה בדעות ודאש חרש], אלא אימא מִקְדָּשׁ הַשָּׁבֶת ויִשְׂרָאֵל וְהַזְּמַנִּים.

מה

איי היינט, אַז מ'האָב מיר מיר נישט [קידוש החודש], איז דאָך עס אויכעט דורכן פריערדיגן זמן, פאַרלאָז מיר זיך אויף דעם קביעות וואָס רבי הלל האָט געמאַכט, - בנו של רבי יהודה נשיאה דעמאָלטס בימי אבבי ורבא, - מ'האָט עס [דעמאָלטס קובע געווען].

דעם וואָס מ'האָט דעמאָלטס געמאַכט אויף לדורות, האָט מען געמאַכט דעם קביעות. אַלץ קומט עס פון דעם ווייל מ'האָט עס געמאַכט [על ידי בית דין של ישראל].

מו

והסיפא קאי על אופן שהקב"ה מחליף את זמנים, שקביעות כזה לא נמסר לבית דין, כי קץ הגאולה הוא רק ע"י הקב"ה ולא נמסר זה לשום אדם. אלא שלאחר שהקב"ה מחליף את הזמנים, אז שוב יהא נמשך 'אחר כך' לפי הקביעות של הבית דין

אַבער דעם, אַז מ'גיט אַ מְשָנָה דעם זמן [הגאולה של ניסן, להניעו לזמן אחר], 'דעם' זמן האָט מען דאָך נישט געמאַכט [על ידי בית דין, נאָך] מ'איז מְשָנָה [עתיים], דאָס טוט מען [מן השמים], דעם איז דאָך שוין נישט נמסר געוואָרן [לבית דין], ווייל דער קץ הגאולה האָט מען קיינעם נישט 'איבערגעגעבן'.
ניטאַמאָל 'מודיע' געווען האָט מען ניטאַמאָל. פאַר די נביאים אפילו נישט. מ'האָט עס באַהאַלטן. [וכמו שכתוב] סתום וחתם הדברים, ביי דניאל' (יב, ד).

מז

אַסאָך זאָגן [פֿשט]^ל אַז מ'האָט דניאל'ן געהייסן 'שרייבן' [די ווערטער] און 'אים אליין' האָט מען נישט מגלה געווען 'וואָס' דער פֿשט איז [מתי הוא קץ הגאולה], נאָך די

^ל ו"ל רבינו בס"ג זכור תשי"ח: יעדער שבת קומט אראפּ די השפּעה פון שבת, די קדושה פון שבת, ס'קומט אראפּ אן עונג מן השמים, די וואָס זענען רגיל אין קדושה פון שבת אין שמייה פון שבת זענען דאָך מרגיש דעם עונג וואָס ס'קומט אראפּ מן השמים, דער כח און די הֶאָרָה פון שבת.

אזוי ווי זיי זאָגן, דער אר"י הקדוש זאָגט (סידור קול יעקב דף קטו), די קדושה קומט 'אליין' מ'דארף נאָר זיין א פלי מוכן לקבל, יום טוב הייסט מקרא קדש, מ'דארף עס הערשט 'רופן', שבת קומט עס אליין, זיי זענען דאָך מאריך אין דעם, טאקע דער אור החיים הקדוש און דער אלשיך הקדוש זענען דאָרט מאריך, דער בני יששכר (שבת ד, ב) ברענגט אויכעט אַ גאַנץ אריכות אין דעם.

איבערדעם זאָגט מען דאָך שטייט אין די גמרא (ביצה יז. פסחים קיז:) זאָגט מען מקדש השבת, אין יום טוב זאָגט מען מקדש 'ישְרָאֵל' הַזְּמַנִּים, ישְרָאֵל זענען עס הערשט ממשיך, און שבת זאָגט מען מקדש השבת.

ו"ל בס"ג שבת הגדול תשכ"א: כ'האָב געקלערט קודם, ס'שטייט דאָך לעולם אין זוהר הקדוש (אמור צה.) איז דער מקור, וואָס דער חילוק איז צווישן יום טוב און צווישן שבת, יום טוב שטייט מקרא קדש, און מ'זאָגט מקדש ישְרָאֵל הַזְּמַנִּים, שבת זאָגט מען מקדש השבת. דער סידור של שבת (חלק א, שורש א, ענף א, עלה ב) איז אין דעם מאריך, אַז די ימים טובים זענען תלוי אין אידן, אַז אידן זענען מקדש החודש איז יום טוב, אַז נישט איז עס נישט יום טוב, שבת איז קביעט וקיימא (פסחים קיז:), אידן קענען צו דעם גאַרנישט טוהן, מ'קען נישט מאַכן אויס שבת און מ'קען נישט מאַכן קיין שבת, אַלעס קומט די גאַנצע הארה פון שבת קומט מן השמים, וכוה מפרש שם בסידור של שבת) מזמור קיין ליום השבת כי שמחתי ה' 'בפֿעלֶלֶךְ', דאָס איז נאָך דער בורא כל עולמים שיקט עס אראפּ, דאָס איז נישט ביי קיינעם אין די הענט, איבערדעם דאָ שטייט מקדש ישראל הַזְּמַנִּים, זענען ישראל קודם מקדש די זמנים, און דאָ שטייט מקדש השבת, בלויז דער שבת.

ווע"ע בס"ג שבת הגדול תשי"ד, ועוד.

^ל כן פירשו מפרשי המקרא על הכתוב שם בדניאל (יב, ח-ט): וְאֲנִי שִׁמְעֵתִי וְלֹא אֶבִּין, וְאִמְרָה אֲדִי מַה אֲחִרִית אֵלֶּה. וַיֹּאמֶר לִּי דְנִיָּאל, כִּי סְתֻמִּים וְחֻתְמִים הַדְּבָרִים עַד עַתָּה. וכן כתב שם באבן עזרא, וגם לעיל (דניאל ט, כה). ו"ל הרמב"ם באגרת תימן: מה שיש עליך לדעת, שהקץ על דרך האמת לא יתכן לשום אדם לדעת אותו לעולם, כמו שבאר דניאל ואמר כי סתומים וחתומים הדברים עד עת קץ.

נבואה האָט אים דאָס געהייסן שרייבן, דאָרט ליגט שוין סימנים [על הגאולה], אָבער ס'איז סתום וְחֲתוּם^ל.

מח

יעקב אבינו האָט געוואָלט מַגְלָה זיין את הקץ^ל, נסתלקה ממנו שכינה. האָט מען נישט געלאָזט מַגְלָה זיין.
[וואָרן חכ"ל] לְבָא לְפָנֶיךָ לֹא גִלְיָא^ל.

מט

איבערדעם, דעס אַז מ'זאָל אַ שטעל איבער' געבן [דעם חודש] נִסָּן אין אַן אַנדערן זמן, טוט נאָר דער בורא עולם אַליין.
[נאָר 'נאָכדעם' וואָס] מ'האָט עס איבערגעשטעלט [מן השמים] אין אַן אַנדערן זמן, פאַלט עס אַריין אין דעם קביעות וואָס אידן האָבן געמאַכט.
אָבער 'אייידער' דער בורא עולם שטעלט עס איבער, קאָן דאָס נישט אַריינפאַלן אין דעם קביעות, וואָרן ס'איז דאָך נישט אין דעם חשבון. ס'קומט דאָך הערשט, דער נִסָּן קומט דאָך הערשט שפעטער.

נ

ולוה בהרישא הקדים "לכם" לראש חדשים, כי מיירי באופן שהבית דין קובעים החודש מקודם. אבל בהספא מקדים "ראשון הוא", דקאי על הקב"ה שמשנה הזמן להיות אז חודש הראשון, ורק אח"כ נמשך "לכם" שקובעים אותו בית דין

איבערדעם שטייט אין פסוק צוויי מאָל, הַחֹדֶשׁ הַזֶּה קוֹדֵם אִיז "לָכֶם" ראש

^ל ולעומת זה יש שפירשו שלדניאל עצמו נתגלה זמן קץ הגאולה, אלא שנצטווה לסתום הדברים שלא לגלותו לאחרים. וכן משמע בגמרא מגילה (ג). שביקש יונתן בן עוזיאל לתרגם גם כתובים [שבתוכם דניאל], יצתה בת קול ואמרה לו דייך, מאי טעמא משום דאית ביה קץ משיח [פירש"י: בספר דניאל].
ועיין עוד בבראשית רבה (צח, ב) שנגלה לו לו ואח"כ נתכסה ממנו, והובא להלן בהערה לג.
ו"ל רבינו בדברי יואל פרשת צו (עמוד קכב): ונקדים דברי הגמרא סנהדרין (צט). על הפסוק כי יום נקם בלבי ושנת גאולי באה (ישעי' סג, ד), מאי יום נקם בלבי אמר רבי יוחנן ללבי גלית לאיברי לא גלית, רבי שמעון בן לקיש אמר ללבי גלית למלאכי השרת לא גלית. ופירשו חכמי האמת (כ"כ בישמח משה ריש פרשת מקץ, והפסוק פרשת נצבים) כי יש נשמות צדיקים שהם בבחינת לב וישנם נשמות צדיקים שלא השיגו מדרגה גבוהה זאת והם בבחינת שאר איברים שאינם חשובים כמו הלב. וזהו פירוש הגמרא ללבי גלית, היינו לצדיקים שהם בבחינת לב גילה הקב"ה קץ הגאולה, לאברי לא גלית, הם הצדיקים שהם בבחינת שאר אברים להם לא נתגלה סוד הגאולה. וכאשר מצינו יחידי סגולה מן הצדיקים שנתגלה להם סוד הגאולה, כאמרם ו"ל (פסחים נו). והובא ברש"י (יחי מט, א) על הפסוק האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ביקש יעקב לגלות לבניו קץ הימים ונסתלקה ממנו שכינה וכו', עד כאן. הרי שהוא בעצמו ידע זמן הגאולה, אלא שלא ניתן לו רשות לגלותו. וכן דניאל נצטווה אָתָּה דְּנִיאֵל סֶתֶם הַדְּבָרִים וְחֶתֶם הַסֵּפֶר עד עת קץ, משמע שהוא עצמו ידע סוד הגאולה, אלא שנצטווה להטמינו ברמז.

^ל בבראשית רבה (יחי צח, ב) על הפסוק האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים: רבנן אמרי, בא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו, רבי יהודה בשם רבי אלעזר בר אבינא, שני בני אדם נגלה להם הקץ וחזר ונתכסה מהם, ואלו הם, יעקב ודניאל, דניאל (דניאל יב) וְאָתָּה דְּנִיאֵל סֶתֶם הַדְּבָרִים וְחֶתֶם (דניאל יב, ד), יעקב, את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, ראובן בכרי אתה, מלמד שבא לגלות להם את הקץ ונתכסה ממנו, משל לאוהבו של מלך שהיה נפנה מן העולם והיו בניו סובבין את מטהו אמר להם בואו ואגלה לכם מסטורין של מלך, תלה עיניו והביט במלך אמר להם הוי זהירין בכבודו של מלך, כך יעקב אבינו תלה עיניו וראה שכינה עומדת על גביי אמר להם הוי זהירין בכבודיך הקב"ה.

^ל במדרש תהלים (ט, ב) רבי שמואל מתי בשם רבי יהודה, אם יאמר לך אדם מתי קץ הגאולה באה, אל תאמין בו, לפי שכתוב (ישעי' סג, ד) כי יום נקם בלבי [ושנת גאולי באה], ליבא לפומא לא גלי, פומא למאן גלי.
ובגמרא סנהדרין (צט): ללבי גלית, לאברי לא גלית.

חֲדָשִׁים, עַטְס וועטס מאַכן די חדשים. קודם **"לָכֶם"** [שאתם תקבעו החודש, ועי"ז] וועט ווערן ראש חֲדָשִׁים.

עקסטערדעם איז פֿאַרהאַנדן אַמאַל וואָס ראשון הוא, און דערנאָכדעם איז עס **"לָכֶם"**. אַז ס'ווערט ראשון [תחילה שלא על ידכם], דער בורא עולם אליין גיט אַ שטעל איבער, **'בְּעֵתָהּ אֲחִישָׁנָה**, מ'איז מְשַׁנָּה דעם זמן. און דערנאָך הערשט, אַז דער זמן ווערט דעמאַלטס אַראָפּגעשטעלט, קומט עס אַריין דערנאָך אין די חשבונות וואָס אידן האָבן געמאַכט. איז קודם דער **"ראשון"**, און דערנאָכדעם **"לָכֶם"**. איבערדעם איז דאָס טאַפּלט, דער פסוק האָט מְגַלָּה געווען [אז] אין צוויי בחינות איז דער חודש אַ ראש חֲדָשִׁים.

נא

חיוצא מזה לענינינו:

כשבאים בימי ניסן, בנקל יותר לזכות להגאולה, כי למעט בניאם עדיף, ואז הוא זמן הגאולה גם מצד המבציות, ואין צריכין להשתנות הזמנים. ומכל מקום גם בשאר ימות השנה אפשר להיות הגאולה, על ידי השתנות העתים בדרך דילוג וקפיצה

אַבער היצטערט [בחדש ניסן] ווען מ'קומט טאַקע אין ראש חֲדָשִׁים, איז עס טאַקע אַזוי מיטן צד הַטְּבָעִיּוֹת, איז עס מער עָלוּל, איז גרינגער [לזכות להגאולה], לְמַעַט בְּנִיָּסָא עָדִיף.

דאָס [לשנות הזמן] איז נאָר ווען מ'האַלט אַן אַנדערס מאָל, אינמיטן יאָר, מוז געשען דעס נס [אז] מ'זאָל איבערשטעלן דעם זמן. אַבער - קאָן מען פֿאַרשטיין - ס'איז אַוודאי נאָך מער עָלוּל ווען ס'קומט טאַקע אַמְת'דיג נִיָּסָן, איז עָלוּל אויף דער גאולה, דאָס איז **'דִּי זְמַנִּים** [שאנו נכנסים עתה בהם].

נב

אַבער ביים בורא כל עולמים איז פֿאַרהאַנדן דילוג וקפיצה, אויף אַזויפיל אַז אפילו ס'איז נאָכנישט דער זמן הַגְּאֻלָּה, אַבער דער בורא כל עולמים גיט עס אַ שטעל אַריבער, דער בורא עולם שטעלט עס אַריבער, ער איז מְשַׁנָּה עֵתִים וּמַחְלִיף אֶת הַזְּמַנִּים.

(דאָס עוד ביאורים בפרשת החודש, באות עא, ואות פד)

נג

ישוב הקניניות בפרשת פקודי

איבערדעם איז עז וְהָדָר לְבוֹשָׁה, עז וְהָדָר לְבוֹשָׁה וְתִשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן (עיין קושיא ח). (המשך וסיום ענין זה, באות עה)

נד

התחלת ישוב קושיא ז

לכן נאמר בלשון נפעל "הוקם" המשכן, להורות על הבנין דלעתיד, כי הקמת המשכן היה נצחיות, ועל ידי זה נעשה בכח גם בנין הבית דלעתיד לבא

באחד בניסן הוקם הַמִּשְׁכָּן, קען זיין פֿאַרדעם שטייט הַקֹּם [בלשון נפעל]. [ווייל] דאָס איז אַ נְצִיחִיּוֹת, דעס וואָס ס'איז געוועזן, דעס וואָס מ'האַט געטון דעמאַלטס, [זה היה הקמה נצחיות, והכנה גם לבנין בית המקדש השלישין].

נה

ואף שלבסוף נחרב המשכן, אבל עתיד לחזור לעתיד לבא (בדלהלן אות טז)

כָּאֲשֶׁר שֵׁשׁ סָאִיז גָּאָר חֲרוּב גַּעוּוֹאָרֶן, דַּעַר בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אִיז נִתְמַשְׁכֵּן גַּעוּוֹאָרֶן, וּלְכֵן נִאֲמַר [הַמִּשְׁכָּן, וּוִין] רִשׁ״י זָאָגַט דָּאָךְ^{לה} אוֹיף אֵלֶּה פְּקוּדֵי "הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן", [ס'שטייט] צוויי מָאָל מִשְׁכָּן, וּוִייל ס'אִיז נִתְמַשְׁכֵּן גַּעוּוֹאָרֶן [המקדש בשני חורבניו. אבל מכל מקום עתיד המשכן והשתי מקדשות לחזור לעתיד לבא ולהכלל בבנין השלישי שיבנה וישתכלל מן השמים].

(סיום ענין זה, והמשך ישוב קושיא ז, באות טז)

נו

[קושיא י]

למה נרמז ענין השני חורבניו, דייקא במקום החשבון של פקודי המשכן וכליו

לְעוֹלָם אִיז מִיר קֶשֶׁה גַּעוּוֹעַן [על דברי רש"י אלו, דהלא] דַּעַר פֶּסוּק וּוִיל מִיר דַּעַרצִיילן, ס'שטייט צוויי מָאָל מִשְׁכָּן וּוִייל ס'אִיז נִתְמַשְׁכֵּן גַּעוּוֹאָרֶן [צוויי מָאָל. אבל לכאורה] הָאָט דָּאָס גַּעדָּאָרפֿט שְׁטִיין אָדַעַר [בפרשת תרומה] בֵּינִי מֵאָכֵן [דעם משכן, וואו] מ'הָאָט גַּעהִייסן 'יַעֲשֹׂה' לִי מִקְדָּשׁ (כה, ח), אָדַעַר [בפרשת פקודי] בֵּינִי אוֹיפֿשטעלן. וואו קומט עס אַרײַן אִין חֲשָׁבוֹן [של משקלי נדבת המשכן, בִּין אֵלֶּה פְּקוּדֵי, וואו ער הָאָט זײ גַּעגַעבן חֲשָׁבוֹן אוֹיפֿן גַּעלֿט^{לי}, אוֹיף דִּי הֶכְנָסוֹת, דָּאָרט שטעלט ער אַרָאָפֿ אַז ס'וועט נִתְמַשְׁכֵּן ווערן. פֿאַרוואָס גָּרָאָד דָּאָרט, וואו קומט דָּאָס צו דִּי חֲשָׁבוֹנוֹת.

נז

הקדמה לִישׁוּב קוּשִׁיא ו (באופן ראשון)

מבואר בישמח משה, כי מזה שראוין שהוצרכו ישראל לגרב נדבת המשכן, רואין שאין זה בנין עולם, ועתיד להיות עוד חורבן בית המקדש

נָאָר וואָס'זשע דַּעַן, [בדרך] פֿשוּט קַעַן זײַן, [ווייל] דַּעַר יִשְׁמַח מִשֶּׁה זָאָגַט דָּאָךְ אִין פֿרֶשֶׁת תְּרוּמָה^{לי}, אַז פֿון דַּעַם וואָס מ'הָאָט אִידֵן גַּעהִייסן צוֹשְׁטִיעֶר גַּעבֵן צוּם מִשְׁכָּן, הָאָבֵן זײ פֿאַרשטאַנען אַז ס'וועט זײַן אַ חֲרוּבֵן. - [עד כאן דברי הישמח משה].

^{לה} דברי רש"י הובא לעיל באות ח.

^{לו} עיין בזה להלן אות סג, ובהערות שם.

^{לי} בישמח משה פרשת תרומה: עוד ביאור על המדרש (תנא דבי אליהו פרק יז) בשעה שאמרו ישראל נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע [מיד אמר הקב"ה וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה] וכו'. דהנה לכאורה קשה למה צריך השי"ת לנדבת ישראל לביתו ולמשכנו, הלא לִי הַכֶּסֶף וְלִי הַזָּהָב נָאֵם ה' צִבְּקוֹת (חגי ב, ח), ואם הקב"ה גילה למשה באהלו מִחֻצָּב שֶׁל סִנְפְּרִינִי לְצוּרֵךְ הַלוּחוֹת, ככה היה יכול לגלות אוצרות של כסף וזהב, ורבי שמעון בן יוחאי שהיה איש ולא קל אמר בקעה אתמלי דינרי דדהבא ונתמלאת (שמות רבה נב, ג).

אבל הענין הוא, דכבר אמרו רז"ל (שם נא, ג) מִשְׁכָּן מִשְׁכָּן, שְׁנִיתִּי מִשְׁכָּן שְׁנֵי פַעַמִּים בְּשִׁבְלֵי עוֹנוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וכבר פירשתי (בישמח משה פרשת פקודי) דזה הכח שהיה במקדש לכפר עוונותיהם ויהיה שקול ככל ישראל, כמו שאמרו רז"ל (תנחומא תזריע סימן ט) אלמלא לא שפך חמתו [על עצים ואבנים] וכו' לא נשת״ר משוואתיהם של ישראל שרירי ופליט, הוא משום שנעתק הקדושה של המשכן שעשה משה בו, כמו שמעתיק מכתב לכתב הנארג בלשון ומליצה נפלאה, דכל השבח הוא להכותב הראשון. ולכן נרמז במשכן משכן, אף דהמשכן שעשה משה לא נמסר ביד א״י, והבן זה. וזה היה מוכרח שיוכל להתמשכן בעוונותיהם, דזה הוא קיום של כל ישראל. והנה אם לא היה נעשה משל ישראל כלל, לא היה יוכל להתמשכן בעוונותיהם, כמו דהמקדש דלעתיד דאין לבשר ודם חלק בו, לא יחרב, ואם כן אף המקדשים דנעתקו מהמשכן, לא היו יכולין ליחרב, והיה נתקעקע ביצתן של ישראל ח"ו בעוונותיהם. לכך רצה השי"ת שיבנהו משל ישראל, כדי שיתמשכן בעוונותיהם, כי נעשה משלהם, והוא נכון מאד לדעת.

והנה דור המדבר היו דור דעה, והבינו זאת דלמה הוצרך השי"ת לנדבתן, אלא ודאי משום שיתמשכן בעוונותיהם, והוא בשורה קשה לישראל. ודיה לצרה בשעתה, כמו שאמר משה להשי"ת בשעה שאמר (שמות ג,

נח

כי בית המקדש דלעתיד, ויבא בנוי ומשוכלל מן השמים, ולא יצטרכו בני ישראל ליתן נדבות לצורך בנין המקדש, ולכן יהיה בנין עולמים

(ומוסיף רבינו בביאורו): וואָרן [ביין] די גאולה העתידה וועט זיין פֿאַש אַתָּה עֲתִיד לְבָנוֹתָהּ, דאָס ריכטיגע בית המקדש.

אזוי שטייט דאָך אין זוהר הקדוש^ל, דעס וואָס ס'וועט זיין [ס'וועט] בלייבן אויף אייביג, דעס וועט אַראָפּקומען מן הַשָּׁמַיִם בְּנוֹי וּמִשְׁכָּלָל.

נט

משא"כ במשכן ומקדש, אף שהקמתם היה מן השמים, שהוקמו מאילוי, אבל מכל מקום כיון שבא מנדבת ישראל והיה בהם תפיסת ידי אדם, על כן נחרבו לבסוף

קומט אויס, אפילו [אז] יענעס [המשכן] איז דאָך אויך געווען בידי שמים, ס'איז "הוקם" [מאילוי], אָבער דאָך איז געווען געמישט [דערין] תְּפִיסַת יְדֵי אָדָם.

ס

אפילו ביים בֵּית שֶׁל שְׁלֹמֹה שטייט דאָך אויך^ל וְהַבֵּית בְּהִבְנֹתוֹ (מלכים א' ו, ז), שטייט נישט 'בְּנָה', נאָר 'בְּהִבְנֹתוֹ', מֵאִלּוֹ נִבְנָה. ביי שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ שטייט אויכעט [אז] דער בית המקדש האָט זיך אַלײן געבויעט געוואָרן מן הַשָּׁמַיִם.

אָבער דאָך [איז געווען דערין] אַ תְּפִיסַת יְדֵי אָדָם, זאָגט דער זוהר הקדוש [אז פאַרדעם] האָט עס נישט געקאָנט זיין קיין נִצְחִיּוּת. נִצְחִיּוּת וועט זיין, ווען ס'וועט קומען אַלײן.

סא

[און] דעס וואָס ס'וועט קומען אַלײן, וועט מען נישט דאַרפן נעמען צושטייער פון קיינעם, וואָרן ס'ברויך גאַרנישט זיין קיין תְּפִיסַת יְדֵי אָדָם, ס'וועט קומען בְּנוֹי וּמִשְׁכָּלָל מן הַשָּׁמַיִם^ב.

(יד) אָקִיָּה אֲשֶׁר אָקִיָּה (ברכות ט:). ועוד הלא מבואר במדרש שיר השירים (רבה, פרק א) על הפסוק (שיר השירים א, ט) הגִּידָה לִי שֶׁאֶהְיֶה נִפְשִׁי, שמא יראו ישראל שהיהו בגלות וישיבו מאחריך, אף שגלוי לפניו ית"ש כי לא ישובו מאחרי, מכל מקום הידיעה אינה מזדקק לבחירה אף שהכל גלוי לפניו ית"ש. רק כיון שאמרו נעשה ונשמע והקדימו נעשה לנשמע, ואינא במפרשים דהוא משום דנעשה הוא בארץ ישראל שיקיימו אז כל המצות בפועל, ונשמע בגלות דאי אפשר לקיים רוב המצות וכו', רק בשמיעה על ידי התורה מקיימין, אם כן כבר השיגו ובשרו בעצמן הגלות, ואף על פי כן אמרו ונשמע, אם כן אין כאן שוב בשורה קשה וגם לא ישובו מאחרי, לכך מיד אמר וְיִקְחֻ לִי תְּרִמָּה כְּנִי"ל (שמות כה, ב), והוא נכון בס"ד.

^לבזוהר הקדוש (פיתח דף רכא). והובא לשונו להלן בהערה מג.

^טבשמות רבה (נב, ד): כמה חכמים היו שם [בבנין המשכן], ובאו להם אצל משה ולא היו יכולין להקימו וכו' ובאו להם אצל משה ואומרים הרי קרשים הרי בריחין, כיון שראה משה אותם מיד שרתה עליו רוח הקודש והקימו. ולא תאמר משה העמידו, אלא המשכן נעשו בו נסים ועמד מעצמו, שנאמר הוקם המשכן. ואם תמה אַתָּה על זה, הרי שלמה כשבנה בית המקדש הוא נבנה מעצמו וכו', שכתוב וְהַבֵּית וְהַבֵּית בְּהִבְנֹתוֹ אָבֵן שְׁלֹמֹה מִסֵּעַ נִבְנָה וּמִקְבֹּת וְהַגִּרְזָן כָּל כְּלֵי כִּרְזָל לֹא נִשְׁמַע בְּבֵית בְּהִבְנֹתוֹ, מעצמו היה נבנה, לפיכך במעשה נסים נבנה. וכן כשהוקם המשכן במעשה נסים עמד, הרי וְיִבְאִי וְאֵת הַמִּשְׁכָּן. [וכן הוא בבמדבר רבה (יד, ג) בשיר השירים רבה (א, ה). ובמדרש תהלים (מזמור כד) ובפסיקתא רבתי (פרשה ו)].

ובזוהר הקדוש (ח"א עז): רַבִּי שְׁמֵעוֹן פָּתַח, וְהַבֵּית בְּהִבְנֹתוֹ אָבֵן שְׁלֹמֹה מִסֵּעַ נִבְנָה וּמִקְבֹּת וְהַגִּרְזָן כָּל כְּלֵי כִּרְזָל לֹא נִשְׁמַע בְּבֵית בְּהִבְנֹתוֹ. הַי קָרָא אֵיךְ לֹא־תִכְלָא בֵּיה, וְהַבֵּית בְּהִבְנֹתוֹ, וְכִי לֹא הָיָה בְּנֵי לִיה שְׁלֹמֹה וְכָלֵהוּ אוֹמְנֵי דְהוּוּ תַמָּן, מְהוּ בְּהִבְנֹתוֹ. אֵלָּא כִּף הוּא, כִּמָּה דְכָתִיב (תרומה כה, לא) מִקְשָׁה תִיעֲשֶׂה הַמְּנוּרָה, אִם הִיא מִקְשָׁה מְהוּ תִיעֲשֶׂה, אֵלָּא וְדִאי כֹּלָּא בָּאֵת וְנִיטָא אֲתַעְבִּיד אִיהוּ מִגְרָמִיה, כִּיּוֹן דְּשָׂרָאן לְמַעַבְד עֲבִידְתָּא, אוֹלִיף לְאוֹמְנִין לְמַעַבְד בֵּה מַה דְּלֹא הָווּ יְדַעִין מִקְדָּמַת דָּנָא. מֵא טַעְמָא, כִּיּוֹן דְּבִרְכָתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא שָׂרָא עַל יְדִיָּהוּ, וְעַל דָּא כָּתִיב בְּהִבְנֹתוֹ, אִיהוּ אֲתַבְּנִי מִגְרָמִיה, דְּהוּא אוֹלִקָא אוֹלִקָן לְאוֹמְנִין הִיאךְ שָׂרָאן לְמַעַבְד, וְלֹא אִסְתַּלַּק מְעַנְיָהוּ רְשִׁימוּ דְהוּא עֲבִידְתָּא מִשְׁוֹמֵסִי לְאוֹמְנִין בֵּיה וְעִבְדִּי, עַד דְּאֲתַבְּנִי כָל בֵּיתָא.

סב

ישוב קושיא ו (באופן ראשון)

אם היה כן בבנין המשכן, שהיה הכל בא מן השמים מבלי נדבת ישראל, או לא היה צורך ליתן חשבון על משקלי המשכן וכליו

ממילא אז קיינער, מ'גיט נישט צושטייער, דעמאלטס דארף מען קיין חשבון נישט געבן, דעס וואָס מ'זעט יעדער אז ס'קומט מן השמים, דארף מען קיין חשבון נישט געבן.

סג

ולזה דייקא בפרשה זו שמבואר בה מה שנתן משה רבינו חשבון על משקלי נדבת המשכן וכליו, שם נרמז מה שעתיד המקדש להתמשכן בשני חורבניו, כי הא בהא תליא

איבערדעם זאגט ער, אַלֶּה פְּקוּדֵי, [ווי] רש"י זאָגט דאָךְ דאָ^{מא}, דאָס איז דאָךְ דער חשבון וואָס ער [משה רבינו] האָט אַראָפּגעגעבן, וְאֵת הָאֶלֶף וגו' (לח, כח) ווי ער רעכנט אויס ווייטער אין פסוק, און אַזוי ווי חכמינו ז"ל דרשנ'ען אויף דעם^{מב}, ער האָט אָפּגעגעבן חשבון.

זאָגט ער [ווייטער] פֿאַרוואָס, פֿאַרוואָס האָט מען צו דעם געדאַרפט אויסקומען מ'זאָל נעמען בידי אדם, [און] משה רבינו זאָל דאַרפֿן אָפּגעבן חשבון פֿאַר מענטשן. פֿאַרוואָס, ווייל הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן, ס'האָט נאָךְ געדאַרפט חרוב ווערן, ס'איז נאָכנישט געווען קיין נִצְחִיּוּת.

[אַבער] ווען אידן העטן גיווען ראוי געווען, העט גיווען אַראָפּגעקומען 'שוין דעמאלטס' - אַזוי זאָגט דאָךְ דער זוהר הקדוש פרשת פנחס^{מג} - העט שוין דעמאלטס גיווען געקומען בְּנוֹי וּמִשְׁכָּלָל, העט נישט געדאַרפט זיין די חשבונות.

^מ מלשון רש"י ותוספות בסוכה (מא).

^{מא} ברש"י (ריש פקודי): אֶלֶה פְּקוּדֵי. בפרשה זו נמנו כל משקלי נדבת המשכן, לכסף ולזהב ולנחשת, ונמנו כל כליו לכל עבודתו.

^{מב} בתנחומא (פקודי, סימן ז): אֶלֶה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן, זה שאמר הכתוב (שמואל ב' כב, מד) וּתְפַלְטֵנִי מִרִּיבֵי עַמִּי וכו', אמר משה, יודע אני שישראל רוגזים הם, הריני עושה להם חשבון מכל מלאכת המשכן. התחיל לעשות חשבון עמהם, אֶלֶה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן, והוא נותן להם חשבון על כל דבר ודבר, לזהב ולכסף ולנחשת וכו'. עם שהוא עושה חשבון והולך על כל דבר ודבר שעשויו כסדר בתוך המשכן, שָׁכַח אֶלֶף וּשְׁבַע מאות וחמשה וּשְׁבַעִים שָׁקֶל שעשה מהן ווין לַעֲמֻדִין, ולא היו נראין, התחיל עומד תָּמָה ואומר עכשיו ימצאו ידיהם של ישראל עָלַי לומר שאני נטלתי אותם וכו', מיד האיר הקב"ה את עיניו ותלה עיניו וראה שהיו עשויין ווים לַעֲמֻדִים, התחיל להשיב להם בקול רם וְאֵת הָאֶלֶף וּשְׁבַע הַמֵּאוֹת וְחֲמֵשָׁה וּשְׁבַעִים עֶשְׂה ווים לַעֲמֻדִים, באותה שעה נתפייסו ישראל. מי גרם לו, על ידי שישב ועשה חשבון וכו'.

ולמה עשה חשבון, הקב"ה מאמינו, שנאמר (בהעלותך יב, ז) בְּכֹל בֵּיתִי נִצָּנֶן הוּא, ומשה נתן חשבון, אלא מפני ששמע ליציני הדור שהיו מְשִׁיחִין אחריו, שנאמר (חשא לג, ח) וְהָיָה קִצָּאת מִשֶּׁה וגו' והביטו אַחֲרֵי מִשֶּׁה, ומה היו אומרים וכו', אדם שנתמנה על מלאכת המשכן על ככרי כסף רעל ככרי זהב שאין לו חָקֵר ולא מִשְׁקָל ולא מִנְיָן, מה אתה רוצה שלא יהיה עֲשִׂיר, כששמע כן אמר חייכם משנגמרה מלאכת המשכן אני נותן להם חשבון, כיון שנגמרה אמר להם אֶלֶה פְּקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן.

^{מג} בזוהר הקדוש (פנחס דף רכא): דָּבָר נִפְקֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, בְּעָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְמַעַבְדַּ לֹון בְּאַרְעָא פְּמִלְאָכִין קוּדִישִׁין לְעִילָא, וּבְעָא לְמַבְנֵי לֹון בֵּיתָא קוּדִישָׁא, וּלְנַחֲתָא לִיה מִגֹּו שְׁמִי קוּדִישִׁין, וּלְנִשְׁעָא לֹון לְיִשְׂרָאֵל נְצִיבָא קוּדִישָׁא. כְּגֹוֹנָא דִּדְיוֹקְנָא דְלְעִילָא. הָדָא הוּא דְכָתִיב (בשלח טו, יז) תִּבְרִיאֲמוּ וְתִשְׁעֲמוּ בְּהָר נִחְלָתְךָ, בְּאֵן אֲתֵר, בְּמִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת ה'. בְּהֵהוּא דְפְעֻלַּת אֲתֵר ה' וְלֹא אֲתֵרָא. מִכּוֹן לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלַּת ה', דָּא בֵּית רֵאשׁוֹן. מִקְדָּשׁ ה' כְּוֹנֵנוּ דִּידֵךְ, דָּא בֵּית שֵׁנִי. וְתוֹרִוּיָהּ אוּמִנְוִיתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִינוּן.

ומדאָרגיזו קמיה במדברא, מיתו, ואַכְסֵן לֹון קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְבִנְיָהּ בְּאַרְעָא, (אוליפו עובדיהון) וּבֵיתָא אֲתִבְנֵי עַל יָדָא דְבֵר נֶשׁ, וּבְגִין כֶּף לֹא אֲחֻקִּיִּים.

סד

ישוב קושיא ו' (באופן שני)

חורבן בית שני נגרם ע"י עון שנאת חנם, ומה שהוצרך משה ליתן חשבון לישראל על משקלי המשכן, כשביל שהתרעמו עליו וחשדוהו, זה בא גם כן רק מחמת שנאת חנם, כי משה רבינו לא היה ח"ו נחשד בדבר

אָבער אפשר איז נאָך מרומז אין דעם אויכעט.

וואָרן דער חורבן איז דאָך געווען וועגן שְׂנֵאת חֲנָם, אַזוי זאָגט דאָך די גמרא^מ.

און ס'שטייט^מ אז משה רבינו האָט געגעבן חֲשָׁבוֹן, ווייל ער האָט געהערט מ'האָט מִתְרַעַם געווען.

נו [לכאורה] וואו קומט דאָס עפעס, [אז זיי האָבן] חס ושלום אַריינגעקלערט אין משה רבינו'ן. דאָס איז זיכער געווען אַ שְׂנֵאת 'חֲנָם'.

סה

ונמצא דהן חשבון המשכן, והן החורבן, באים ממקור אחד שהוא שנאת חנם, ועל כן שפיר נרמז ענין החורבן במקום שנמנה חשבון פקודי המשכן וכליו

קומט אויס, דאָס חורבן מיט'ן חֲשָׁבוֹן פון משה רבינו'ן, שטאַמט אַלעס פון איין מקור, פון שְׂנֵאת חֲנָם.

איבערדעם אַלֶּה פְּקוּדֵי "הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכָּן", ביי דעם חֲשָׁבוֹן דאָרט שטעלט מען אַראָפּ אז ס'איז געווען דאָס חורבן.

סו

המשך ישוב קושיא ו'

יהיה איך שיהיה, אָבער דעמאָלט איז דאָך [לכאורה] נאָכנישט געווען קיין נִצְחִיּוּת. [שהרי אחר כך נתמשכן המשכן, ונחרב המקדש] (וכהתחלה דלעיל באות נה).

סז

כח הקמת המשכן נשארה נצחיות, כי מה שנחרבה אח"כ המשכן וכן השתי מקדשות הוא רק למראית העין, שנגנונו מעיני ישראל, אבל עתידין לחזור לעתיד ולהכלל בבנין השלישי

אָבער דער אַמֶּת, געבליבן איז עס אויף אייביג [ענין הקמת המשכן, ווייל] דאָס מִשְׁכָּן איז [נאָך] נִגְנֵז געוואָרן, ס'איז טאַקע געווען אַ חורבן, אָבער נאָך לְעֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל, [אז] מ'האָט עס נישט 'געזען' מער.

ביי דעם בית המקדש אַליין שטייט אויכעט^מ אז ס'איז דאָך נאָך [אז] די שְׁוֹנָאִים האָבן געזען ס'איז פֶּאַרברענט, לְעֵינֵי בְנֵי אָדָם, אָבער דער אַמֶּת איז עס

ושלמה הוה ידע דבגין דהאי עובדא דבר נש לא יתקיים, ועל דא אָמַר (תהלים קכז, א) אִם ה' לֹא יִכְנֶה בֵּית שָׁן עֲמֻלוֹ בּוֹנֵיוֹ בּוֹ, דְּהָא לִית לֵיהּ בִּיהּ קִיּוּמָא. בִּיּוּמֵי דְעִזָּרָא, גְּרַם חֲטָאָה, וְאַצְטְרַכּוּן 'אַיִנּוּן' לְמַבְנֵי, וְלֹא הָיָה בִּיהּ קִיּוּמָא. וְעַד כַּעַן בְּנִינְיָא קְדֻמָּאָה דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, לֹא הָיָה בְּעֻלְמָא.

וְלִזְמָנָא דְאַתֵּי כְּתִיב (שם קמז, ב) בּוֹנֶה יְרוּשָׁלַּיִם ה', אִיהוּ וְלֹא אֲחֵרָא. וּבְנִינְיָא דֵּא אֲנִן מַחְכָּאן, וְלֹא בְנִינְיָא דְבֵר נֶשׁ, דְּלִית בִּיהּ קִיּוּמָא כָּלָל. בֵּית רַאשׁוֹן, וּבֵית שְׁנִי, יְחִית לֹוֹן קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּהֵדָא מְלֵעִילָא. בֵּית רַאשׁוֹן בְּאַתְכֶּסְיָא, וּבֵית שְׁנִי בְּאַתְגֵּלְיָא. הָהוּא בֵּית הַלְוִי בְּאַתְגֵּלְיָא דְאַתְקֵרִי בֵּית שְׁנִי, דִּי־תַחְזִי לְכָל עֻלְמָא אוּמְנוּתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, חֲדוּת שְׁלִים, וְרַעוּתָא דְלִבָּא כָּל קִיּוּמָא. הָהוּא בֵּית רַאשׁוֹן בְּאַתְכֶּסְיָא, אֶסְתַּלַּק לְעִילָא עַל גְּבוּי דְהָהוּא דְאַתְגֵּלְיָא. וְכָל עֻלְמָא יַחְמוּז עֲנִי יִקֵּר דְסַחֲרִין עַל גְּבוּי דְהָהוּא דְאַתְגֵּלְיָא, וּבְגוּ דְאַיִנוּן עֲנִינִן הָיוּ בֵּית רַאשׁוֹן כְּעוּבָרָא טְמִירָא דְסֻלֵּיק עַד רוּם יִקֵּר שְׁמָיָא, וּבְנִינְיָא דֵּא אֲנִן מַחְכָּאן.

^מ בגמרא יומא (ט): מקדש ראשון מפני מה חרב, מפני שלשה דברים שהיו בו, עבודה זרה, וגלוי עריות, ושפיכות דמים וכיוצא. אבל מקדש שני שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים, מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם. ללמדך ששקולה שנאת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גלוי עריות ושפיכות דמים.

^{מב} בתנחומא (פקודי, סימן ז). והובא לעיל בהערה מב.

'אֲרִיפְגַּעגֶּאֱנָגֶען' לְמַעַלָּה, און לְעֵתִיד וועט עס צוריקקומען¹⁰, דער חורבן בית ראשון און בית שני.

סח

אלא שם"מ נרמז כאן מה שעתיד להתמשכן, כי גם העלמה זו מן העין, נקרא בשם חורבן, והיו הורדה מהקדושה אָבער על כל פנים דאָס אַליין איז אויך שוין אַ חורבן, אַז ס'האָט געדאַרפֿט נְתַעַלֵם ווערן מן הָעֵין. דאָס אַליין איז אויך שוין אַ הוֹרְדָה פון די קדוּשָה, דאָס איז אויך שוין אַ חורבן.

סט

אבל עכ"פ כח הקדושה של יום אחד בניסן של הקמת המשכן, נשאר נצחיות לדורות, כי גם לעתיד יהיה בנין בית המקדש בניסן, ויום אחד בניסן מסוגל לזה. נאָר וואָס דען, דער טאָג אָבער, דער פֿאָך [של הקמת המשכן], איז געבליבן אַ נְצַחִיוֹת. [ולכן ווען] מ'האָט אויפגעשטעלט דאָס מִשְכָּן, האָט מען געוואָרט ביז אַחַד בְּנִיִּסָן, ווייל לְעֵתִיד אויך צו זיין בְּאַחַד בְּנִיִּסָן די יְשׁוּעָה, [און] דער טאָג וואָס ס'איז געטון געוואָרן [ישועה בעבר] איז מסוגל אייביג, איבערדעם איז דער טאָג מסוגל.

ע

וכל זה נרמז בלשון "הוקם" הַמִּשְכָּן, גם הבנין דלעתיד הכלול עם בנין המשכן, ויוקם מאיליו איבערדעם זאָגט ער [בלשון נפעל] "הוקם" הַמִּשְכָּן, ס'איז 'אויפגעשטעלט' געוואָרן. נישט נאָר דעמאָלטס וואָס ער האָט אויפגעשטעלט [דאָס משכן בפועל, נאָר] ס'איז געבליבן [דערפון, בבחינת הוקם] "מאָלִיו", אַ נצחיות, [דגם הקמת בית המקדש] לְעֵתִיד וועט עס אויך זיין דעם טאָג.

עא

אופן שני בישוב קושיא א-ב - בפסוק הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם אויפן שני דאָס איז דער פֿשֵׁט 'דאָ' אויכעט [בפרשת החודש]. הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם וגו', ראשון הוא לָכֶם וגו'.

עב

לעתיד לבא יבאו עוד נסים חדשים, בנוסף על הנסים הישנים שכבר היו במצרים ויחזרו ויהיו לעתיד [דהנה] לעתיד וועט אַראָפֿקומען נייע זאכן. ווי ס'שטייט אין פֿייט [כַּמוֹס לַצִּפּוֹן] חֲדָשִׁים וְגַם יִשְׁנִים (כדלעיל אות יח), די אַלע נְסִים

¹⁰ בזהר הקדוש בפרשתו (פקודי דף רמ:): תא חזי, אינאן אַבנין דיסודי ציון וירושלים, חס ושלום דשליטו עליהו שאר עמין, ולא אוקדו לון, ולא אתוקדון, אלא בלהו אתגניזו, וגניזו לון קודשא בריך הוא, וכל אינון יסודי ביתא קדישא בלהו אתגניזו, ולא אתאבדו מנייהו אפילו חד. וכד יהדר קודשא בריך הוא ויוקים לה לירושלם על ארריה, אינון יסודי אַבנין קדמאי, יהדרון לאתרריהו, ולא ושלט בהו עינא אתרא (נ"א בישא), בר בזמנא ד'יכחול בר נש עינוי בההוא פוקא, וימלי עיניה מניה, וכדין יחמי כל אַבנין וכל יסודי ירושלים מתקנן על אתריהו, דלא שליטו בהו שאר עמין, וכל אינון אַבנין וקריין אתררינן, וכל אינון בנניי אַבנין, בלהו קיימי על קיומיהו. וכדין (ישעי' נב,) כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון. מאי בשוב ה'. אלא כד שליטו עליה שאר עמין, קודשא בריך הוא סליק לה לעילא, ובההוא זמנא איהו יהדר לה לאתרה, דכתבי בשוב ה' ציון, בשוב ה' ודאי: ויעין במעשה אורג על המשניות (להרה"ק מקאמאראנא, מעשר שני ה' יג:) כתיב (מלכים א' ט, ח) ובהית הזה יהיה עילין, שכל אבני הבית וחומת ירושלים עלו למעלה ברגע, וגינוהו, והשריפה לא היה אלא למראית עין, משריפות סיד שהביא השדים, ולכן לא קבעוהו [לחנניה ט"ב] בעשירי, כי בעשירי לא נשרף כלל אלא אבנים חיצונים, ומעתה הבית והחומה עולות למעלה וקיימין.

¹¹ ועיין בדברי הוזהר הק' (פנחס דף רכא:) המובא לעיל בהערה מג.

[וישנים] וואָס זענען געווען אין מצרים וועלן זיין לעתיד, נאָר וואָס דען, ס'וועט צוקומען נייע [נסים].

איבערדעם [די נסים ה'חדשים] דאָס וועט שוין זיין אַ ראשון, מ'וועט זיך גאָרנישט רעכטן דערויף. איבערדעם איז עס אַ ראשון.

עג

ולזה בהרישא רומז על הנסים הישנים שיחזרו לעתיד, ולכן הקדים תיבת "לכם", שכבר יש לנו השגה בנסים אלו גם מקודם שיהיו אותן הנסים לעתיד

[ולזה נאמר] ה'חדש, קודם זאָגט מען ה'חדש הזה לכם ראש ח'חדשים, קודם האָט מען געמאַכט די [קביעות ראשין] ח'חדשים, און מ'וואָרט אויף די נסים וואָס זענען 'געווען' [בציאת מצרים, וואָס] מ'האָט דערויף אַ ה'שנה, [אשר כל אותן הנסים הישנים יחזרו ויהיו גם לעתיד].

עד

ובסיפא מוסיף שעתיד עוד להיות נסים חדשים שאין לנו השגה בהם, ולזה אמר "ראשון" הוא, כי יהיה התחלה והתחדשות הנסים, בנוסף על הנסים הישנים שהם "לכם", שכבר השיגו אותם

דער פסוק זאָגט אָבער, ראשון [הוא לכם], ס'וועט זיין אָבער "ראשון", ס'וועט זיין נאָכאָמאָל אַ ראשון, אַזעלכע נסים [ח'חדשים] וואָס זענען 'נאָכנישט' געווען, זיי וועלן הייסן, זיי וועלן זיין אַ "ראשון" [בנוסף] אויף די אַלע פריערדיגע נסים.

ממילא איז עס "ראשון" הוא "לכם", צו דעם וואָס מ'וואָרט דערויף פון פריער. זאָגט ער 'נאָכאָמאָל', ס'וועט זיין 'ראשון' הוא לכם, ווען ס'וועט זיין די גאָולה העתידה.

עה

ישוב קושיא ח (באופן ראשון)

המדרש מביא דיומ הקמת המשכן נקרא גם "יום אחרון", כי בהקמת המשכן נכלל גם הקמת הבנין דלעתיד לבא, שאו נקרא יום אחרון 'קץ' הגאולה

דאָס קען זיין, וואָס דער מדרש זאָגט עז וְהָדָר לְבוֹשָׁה [וְתַשְׁחַק לְיוֹם "אַחֲרוֹן"]... [דאָף דכשהוקם המשכן באחד בניסן היה נקרא יום "ראשון"], אָבער די גאולה העתידה ווערט דאָך אָנגערופן דער "קץ", קץ הגאולה. פאָרוואָס, ווייל ס'איז דער 'עק', מער וועט שוין נישט זיין קיין גלות, ממילא דאָרף מען שוין נישט קיין פלאַץ [פאַר] נאָך אַ גאָולה, אַז ס'איז נישטאָ קיין גלות הייסט עס נישט קיין גאָולה, איז עס די "לעצטע" גאָולה, דעם וועט זיין דער יום "אַחֲרוֹן", איבערדעם רופט ער עס אָן יום אַחֲרוֹן.

עו

מה שנקרא "יום ראשון" הוא על שם הקמת המשכן, ומה שנקרא "יום אחרון" הוא על שם העתיד

ס'הייסט ראשון אויפן פריערדיגן נאָמען, פריער איז עס געווען דער יום ה'ראשון. אָבער לעתיד ווען ס'וועט זיין דער לעצטער טאָג פון די גאָולה וועט עס זיין אַ יום אַחֲרוֹן.

עז

וגם לעתיד יהיה הקמת המקדש על ידי כחו של משה, וכמבואר בזהרר שמושה רבינו יהיה גם גואל האחרון. ולזה מסמך המדרש זאת על הפסוק וַיְבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה, כי גם לעתיד יהיה כן

איבערדעם וועט דאָס זיין [על ידי כחו של משה, במה שהיה] וַיְבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה, מ'האָט עס געברענגט צו משה'ן.

דער כח פון משה רבינו, [וואָס משה ודוד] לא שלטו האויבים במעשה ידיהם^{מח}.
און לעתיד וועט דאָך [אויך] זיין משה רבינו דער גוֹאֵל, אַזוי שטייט דאָך אין זוהר
הקדוש^{מט}. ממילא אז משה רבינו וועט זיין דער גוֹאֵל, ממילא ביי דער גאולה
'האחרונה', ביי די גאולה העתידה, [וואָס] דעס איז דער יום אַחֲרוֹן, וועט אויך זיין
משה רבינו.

איבערדעם זאָגט ער, וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל מֹשֶׁה, זאָגט ער [זה שאמר הכתוב] עַל
וְהָדָר לְבוּשָׁה, פֶּאֶרְוֹאָס, וַתִּשְׁחַק לְיוֹם "אַחֲרוֹן", דאָס איז די גאולה העתידה, דאָס
ווערט אָנגערופן די גאולה 'האחרונה', [ועל זה נאמר] גְּדוֹל יְהִיָּה כְבוֹד הַבַּיִת "הָאַחֲרוֹן"
יותר מן הָרִאשׁוֹן.

עח

ישוב קושיא ח (באופן שני)

הדין של "מעלין בקודש ואין מורדין", למדוהו בנמרא ממה שהוקם המשכן על ידי משה
נאָר נאָך מער [קען מען זאָגן, דבפסוק] וַתִּשְׁחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן אין דעם ליגט 'נאָך'.
[ווי] איך האָב דאָס שוין אַמאָל געזאָגט, וואָרן לעולם די גמרא לערנט אַרויס
[מענין הקמת המשכן ע"י משה, את הדין של] מַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרְדִין. (המשך ענין זה, באות פ)

עט

ובאור החיים הק' מבואר, דכל מעלה של קדושה שהיו ראויים לה ישראל, אפילו אם חסרו מעלות
מחמת החטא, עתידים הם לחזור למעלה זו לעתיד, מפאת הדין דמעלין בקודש ואין מורדין

לאָמיר זען.

דער אור החיים הקדוש זאָגט^{נא} [בענין הפסוק] וַאֲנֹכְךָ בְּכִרִי אֹתָהּ (ויחי מט, ג), זאָגט ער,
לכאורה ס'שטייט (שם, כח) אִישׁ אֲשֶׁר כִּבְרַכְתּוּ בְּרַךְ אֹתָם, [והרי] ס'איז דאָ אַזעלכע וואָס
מ'האָט זיי נישט געבענטשט [ונגון ראובן שמעון ולוי].

^{מח} בגמרא סוטה (ט): דרש ר' חנינא בר פפא, מאי דכתיב (תהלים א, ג) רַנְּנוּ צְדִיקִים בַּה' לְיִשְׂרָאֵל נְאֻם תְּהִלָּה, אל
תקרי נאָה תהלה אלא נָה תהלה (פירש"י: על עסקי נוח, בתים שבנו, יהללוהו), זה משה ודוד, שלא שלטו שונאיהם
במעשיהם. דוד, דכתיב (איכה ב, ט) טָבְעוּ כָאֶרֶץ שְׁעָרֶיהָ. משה, דאמר מר משכננה מקדש ראשון, נגנו אהל מועד
קרשיו קרשיו וברחיו ועמודיו ואדניו. היכא, אמר רב חסדא אמר אבימי, תחת מחילות של היכל.

^{מט} בזהר הקדוש פנחס דף רמו. ורעיא מהימנא תצא דף רפ סוף ע"א (כן מציינ רבינו ביואל משה מאמר א סימן לז). -
וד"ל בפרשת פנחס: עד כי בא 'שילה' (ויחי מט, י) [בגימטריא משה], רַעֲיָא מְהִימְנָא, דַּרְגִּיָּה תַּפְאָרַת יִשְׂרָאֵל, נָטִיל
נוקמא מַעֲרֵב רַב. - וד"ל בפרשת תצא, שנאמר למשה: בְּיָמֶיךָ דַּעֲתִיד אֲנִי לֵאפֻקָא זֶרַע דְּאַבְרָהָם מִן גְּלִיתָא, דַּאִיהוּ
דַּרְגָּא זְמִינָא, וּמִתַּמֵּן בִּינָה, אִיהוּ רַחֲמִים גְּמֻרִים, יד הַגְּדוּלָּה.

ובכמה דרושים הזכיר רבינו מה שמבואר בזהר רמז על זה בפסוק "מִה שֶׁהָיָה הוּא שִׁיְהִיָּה" (קהלת א, ט)
דהוא ראשי תיבות משה, (וכמו שמזכיר בזה גם באור החיים הק' פרשת ויחי מט, יא) המובא ביואל משה שם). והוא בזהר
הקדוש פרשת משפטים (דף קכ). דמירי מענין משיח, וכתוב שם וז"ל: דְּבַהֲהוּא זְמַנָּא וַתִּקְיָם בְּמִשָּׁה וְאַעֲשֶׂה
אוֹתָהּ לְגוֹי גְּדוֹל וְעֶצְמוֹ מִמֶּנּוּ (שלה יד, יב). בְּהִהוּא זְמַנָּא מִ'ה שֶׁהָיָה הוּא שִׁיְהִיָּה (קהלת א, ט) וכו'.

² ועיין זה גם בס"ג שקלים תשי"ט, וס"ג ויחי תשכ"ב, וס"ג פקודי שקלים תשכ"ז.

^{נא} באור החיים הק' (ויחי מט, כח) בפסוק וזאת אשר דבר להם אֲבִיהֶם וַיִּבְרָךְ אוֹתָם (איש אשר כִּבְרַכְתּוּ בְּרַךְ אֹתָם),
וד"ל: והגם שראינו שלא בְּרַךְ [נא]ן ראוּבֵן ולא שמעון ולא לוי, יגיד הכתוב כי 'דבורו' הַקָּשָׁה להם, היא
'בְּרַכְתָּם', והוא אומרו אֲשֶׁר "דְּבַר" וגו' "וַיִּבְרָךְ" וגו'. ומה שאמר לראובן דברי קנטור, שם צוה את הברכה. על
דִּךְ אומרים וז"ל (ספרי, דברים פסוק צב) עתידה עבודה שתחזור לבכורות, וכפי זה כיון שקבע לו שם הבכורה
[באמרו כְּכִי אֹתָהּ], עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבא. ותמצא שהצדיקים צופים ומביטים על העתיד, ולטעם
זה השתדל יעקב לקנות הבכורה מעשו, לבל יהיה לו חלק בעבודה לעתיד לבא. והגם שניתנה העבודה
"ללוים", שקולים הם [להלויים והבכורים], ויבואו שניהם לעבוד עבודת הקודש, כי מעלין בקודש ולא מורדין. -
וגם שמעון ולוי בִּרְכָּם במה שאמר (שם פסוק ז) אָרוּר אֲפָס', זו היא ברכתם, שקלל לתגבורת המקלל ומריע. גם
מה שחלקם והפיצם, הוא להשגת תכלית האושר גם כן.

גיט ער צו פארשטיין [אז] מ'האט 'יעדן' געבענטשט, [ונגון בראובן, מה שאמר יעקב] ראובן בכרי אתה, כאטשיג מ'האט געזאגט טאקע אז ער האט 'פארלארן', [אבער] דעס אלעס וואס מ'פארלירט פון א חטא, לעתיד [יחזור למדרגה זו], דער וואס ער איז [נכלל] אין קדושת ישראל [יחזור למעלתו לעתיד לבא], לעתיד וועלן די אלע צוריקקומען, [ווייל] דער כלל איז דאך מעלין בקודש ולא מורידין, [וממילא] אז מ'האט איין מאל געזאגט ראובן בכרי אתה, אפילו ס'איז געווען א הורדה, איז עס נאר געווען לשעה, אבער ענדליך [=לבסוף] מוז עס צוריקקומען, [ווייל] מעלין בקודש ולא מורידין.

פ

ולכן מביא המדרש ענין הפסוק ותשחק ליום אחרון, דקאי על גאולה העתידה, דייקא על הפסוק ויביאו את המשכן אל משה, כי מכאן הוא המקור של דין "מעלין בקודש ואין מורידין", אשר מזה הובטחו ישראל שעוד יחזרו למעלת קדושתם לעתיד לבא

[והנה] די גמרא לערנט דאך ארויס מעלין בקודש ולא מורידין, די גמרא אין סוף מנחות²², פון [דעם פסוק] ויקם משה את המשכן (פקודי מ, יח), פארוואס איז מען געקומען צו משה רבינו, [ווייל] מ'האט נישט געוואלט גיין צו אן אנדערן [ווייל דעמאלטס] הייסט א הורדה²³, נאר משה רבינו אליין האט אלעס געטון, איז געדרינגען מעלין בקודש ולא מורידין.

פא

[און] איבערדעם ווייל איך זאג מעלין בקודש ולא מורידין, זאגט דאך דער אור החיים הקדוש [דמחמת זה] האפן די אלע, אידן וואס האפן צו די ישועה, וועט מען לעתיד לבא [צוריקקומען למעלתם].

[איז] ממילא פון ויביאו את המשכן אל משה איז א ראיה, איבערהויפט אויפן כלל ישראל, אז מ'וועט צוריקקומען [למדרגתם הקודמת].

[דעל הכלל ישראל כתיב ואתה] ישראל עבדי [יעקב אשר בחרתיך] (ישעי' מא, ח), [וכן כתיב ויאמר לי עבדי אתה] ישראל אשר בך אתפאר (שם מט, ג).

[וכמו שבמשכן רואין אז] ס'איז געווען מעלין בקודש ולא מורידין, [כן יהיה לעתיד עם הכלל ישראל, שיתעלו מכל ההורדות למעלות נשגבות].

פב

איבערדעם זאגט ער [במדרש, על הפסוק] ויביאו את המשכן אל משה, פארוואס ויביאו את המשכן אל משה, זאגט דאך די גמרא ווייל מעלין בקודש ולא מורידין, ממילא איבערדעם ותשחק ליום אחרון, איבערדעם האט מען צו האפן ליום אחרון, אז ס'וועט צוריקקומען קדושת ישראל, ס'איז גארנישט פארהאנדן [אנדערש], ווייל

²² בגמרא מנחות (טז): שמעלין בקודש ולא מורידין וכו'. ומנא לן דאין מורידין, אמר רבי, דאמר קרא ויקם משה את המשכן ויתן את אדניו וישם את קרשיו ויתן את בריחיו ויקם את עמודיו [פירש'': מדרשיה וסיפיה דקרא בלשון הקמה, דאפילו בצחות הלשון לא הורד, שמע מינה אין מורידין. ואי נמי, דלא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים והאדנים, שמע מינה אין מורידין, לפיכך לא נתעסקו בו אחרים. לישנא אחרינא, מעיקרא ויקם משה את המשכן, דהיינו יריעות, שבתחילה פורס היריעות, ולא הורידן בהקמת העמודים והאדנים, אלא אחז היריעות בידי עד שהקים כולן].

²³ וזהו כפירוש השני שברש"י מנחות שם, שהטעם מדכתיב ויקם משה, ולא סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת העמודים והאדנים, שמע מינה אין מורידין, לפיכך לא נתעסקו בו אחרים, ע"כ. והיינו דמאחר שמשה רבינו בעצמו התחיל בהקמת המשכן, אילו היו אחרים מסייעין אותו היתה זאת נחשב להורדה בחשיבות המשכן.

מַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין, [ולכן] חלילה אינגאנצן אַ הוֹרְדָה קען נישט זיין, ס'מוז צוריקקומען.

הקדוש ברוך הוא האט אידן מַקְדֵּשׁ געווען, וְהֵייתֶם לִי קְדָשִׁים (קדושים כ, כו), וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי מִמְּלַכֶּת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ (יתרו יט, ו), איז נישט פאַרהאַנדן.

איבערדעם איז דער כָּלֵל יִשְׂרָאֵל [מובטח], דער ענין פון די ישועה מוז מען האָפֵן טאַקע פאַרדעם, ווייל מַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ וְלֹא מוֹרִידִין, און דאָס איז געדרינגען פון וַיָּבִיאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן אֶל "מֹשֶׁה".

פג

וכן הוא בחודש ניסן, שאי אפשר להיות הורדה 'להקדושה', ועל כן גם לעתיד יהיה הגאולה בניסן. ועל זה רומז הפייטן באומרו ראשון הוא לְכֶם "לְהַתְקַדֵּשׁ" בתוכם

על כל פנים דעם זעלבן איז אויפן חודש [ניסן], דער חודש, ראשון הוא לְכֶם לְפָסַח עֲלֵיכֶם "לְהַתְקַדֵּשׁ" בתוכם (יוצרות לשחרית), אַז ס'איז "לְהַתְקַדֵּשׁ", איז מַעֲלִין "בְּקוֹדֶשׁ" וְלֹא מוֹרִידִין, איבערדעם דער טאַג קאָן נישט זיין קיין הוֹרְדָה (וכדלעיל באות ע-עד), אין דעם ניסן איז די גאולה אַ הִכָּרְחִיתָ, [ולכן] ראשון הוא לְכֶם לְפָסַח עֲלֵיכֶם גם לעתיד לבא].

פד

המשך ישוב הקושיות בפרשת החודש

הקדמה לאופן שלישי בישוב קושיא א-ב
(ער אחר אות פח)

ס'קען נאָך זיין אַ רָמֵז, וואָס ער זאָגט הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לְכֶם רֹאשׁ חֳדָשִׁים, און נאָכדעם ראשון הוא לְכֶם לְחֹדֶשִׁי הַשָּׁנָה.

פה

[קושיא ג]

[ותחילה נדקדק עוד בזה, כי] קודם זאָגט ער סֵתֶם חֳדָשִׁים, נישט לְחֹדֶשִׁי "הַשָּׁנָה", נאָך "חֳדָשִׁים", און דערנאָכדעם זאָגט ער לְחֹדֶשִׁי "הַשָּׁנָה", חֳדָשִׁים פונעם 'יָאָר'. [וצריך טעם] וואָס איז ער עפעס מִזְכִּיר דאָ דאָס 'יָאָר', [און] הערשט ביי דעם צווייטן מָאָל זאָגט ער דאָס 'יָאָר'.

פו

[הקדמה לישוב קושיא ג]

באגרא דכלה מביא קבלה בשם הרה"ק מרימאנוב, דה"ב ימים ראשונים של חודש ניסן המה כח כללי ל"ב חדשי השנה, כל יום לחודש אחד, ושעדיקים רואים אז מה שנגזר בשמים על חדשי השנה, והרה"ק מלובלין גם כתב בכל יום של י"ב ימי ניסן מה שיארע באותו חודש שבשנה

[נגאָר] אפשר איז דאָ מרומז, דער אגרא דכלה ברענגט, טאַקע דאָ אין פרשת פקודי אין די וואָכעדיגע סדרה^י, ברענגט ער, דער הייליגער לובלינער [והיה כותב מאורעות כל השנה בניסן, כדלהלן].

^י באגרא דכלה (פרשת פקודי): בְּיוֹם הַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ (מ, ב). הוּא לִיָּה לְמִימַר בְּקִיצוֹר 'באחד לחדש הראשון'. והנראה על פי מה שקבלנו, דאזותן ה"ב ימים הראשונים דניסן, ימי הקרבת הנשיאים, המה כח כללי ל"ב חדשי השנה, כל יום רומז לחודש שלם, כן שמענו מכבוד אדמו"ר הרב הקדוש מורינו הרב מנחם מענדל זצ"ל [מרימאנוב], וְזִכְרֵי הָרְאוֹת יְכוּלִין לְהַתְבוֹנֵן בְּכָל יוֹם אִיזָה מְאוּרְעוֹת יִהְיֶה בַּחוּדֶשׁ אֲשֶׁר הוּא נִגְד הַיּוֹם הַהוּא.

ברענגט ער [אז] דער רבי ר' מענדל'ע איז מקובל געווען, ער האָט געזאָגט אַז די צוועלף טאָג פון ניסן וואָס די י"ב נשיאים האָבן מקריב געווען, אין יעדן טאָג כסדרן, אין יעדן טאָג ווערט אויבן געטון [בכל יום לחודש אחד], האָבן 'זיי' געזען די מאורעות פונעם חודש פון אַ גאַנץ יאָר. דעם ערשטן טאָג אין ניסן, פונעם ערשטן חודש, דעם צווייטן טאָג פונעם צווייטן חודש, און אַזוי די צוועלף טאָג וואָס די י"ב נשיאים האָבן מקריב געווען דערניצן, דאָרטן ליגן אַלע צוועלף חדשים. אַזוי ברענגט ער [באגרא דכלה, אז] ער דער רבי ר' מענדל'ע האָט געזאָגט ער האָט געזען יעדן טאָג, וואָס ס'וועט זיין אַ גאַנץ יאָר אין דעם חודש האָט ער געזען אין דעם טאָג, [ווייל] יעדער טאָג [בתחלת ניסן] איז מקושר מיטן חודש פונעם גאַנצן יאָר.

פז

ברענגט ער, דער הייליגער לובלינער פלעגט גאָר אויפצושרייבן ענינים, ער פלעגט אויפצושרייבן אין די צוועלף טאָג אין יעדן טאָג, 'וואָס' ס'וועט זיין אין דעם חודש פון אַ גאַנץ יאָר.

[און] אין דעם טאָג וואָס, אין דעם לעצטן יאָר [ניסן שנת תקע"ה], ער איז נסתלק געוואָרן אין אב, האָט ער נאָר געשריבן ביז אב, [און] פון אב אָן האָט ער שוין נישט געשריבן. זאָגט ער, ווייל ער איז אין דעם חודש נסתלק געוואָרן. אַזוי ברענגט דער אגרא דכלה, אַזוי איז געווען אין לובלין.

פח

אַבער על כל פנים איז דאָך דער חודש ניסן יעדער טאָג, יעדער טאָג איז נישט אַ 'טאָג', [נאָר] איז אַ 'חודש' פונעם גאַנצן יאָר. די צוועלף טאָג, זענען די צוועלף חדשים פונעם גאַנצן יאָר.

פט

ישוב קושיא ג

ישוב קושיא א (באופן שלישי)

הרישא תהיה להם מיירי כפשוטו, דניסן הוא ראש לכל החדשים, ולזה נאמר תהיה להם. ובסיפא ראשון הוא להם לתהיה "השנה" רמזו על הבחינה שכתב האגרא דכלה, דבחודש ניסן עצמו טמון בו הכת של כל השנה כולה

איבערדעם שטייט אין פסוק תהיה להם ראש חדשים, נאָר דער חילוק איז דאָס, להם ראש חדשים, קודם [זאָגט ער] איז עס נאָר ראש "חדשים", וועט מען מיינען אַז ס'איז טאָקע נאָר 'דער' ראש חודש, דאָס איז נאָר ראש "חדשים", ס'איז אַ ראש פון די חדשים, אָבער נישט פונעם גאַנצן יאָר, אָבער ס'ליגט נישט דאָס גאַנצע יאָר דערניצן, ס'איז נאָר אַ "ראש" פון די חדשים, ראש פון אַלע חדשים. זאָגט ער אָבער ניין, ס'איז ראשון הוא להם לתהיה "השנה", טאָקע די חדשים פונעם "גאַנצן יאָר" ליגן אין דעם, ליגן אין דעם טאָג, אין די ערשטע [צוועלף] טאָג פון ראש חודש ניסן.

וכבוד אדמו"ר הרב הקדוש מורינו הרב יעקב יצחק [מלובלין] היה כותב ברוח קדשו בכל יום מה יהיה בכל חדש, כנודע הרב בפרסום לחבורתו קודש, ובאותו השנה [שנת תקע"ה] שנתבקש בשיבה של מעלה בחדש מנחם [אב, ביום תשעה באב], לא כתב רק עד מנחם, והענין הוא בפרסום. ואם כן לפי זה יום הראשון הוא נגד כל החודש הראשון, וזה שאמר ביום החדש הראשון, רצה לומר באותו יום שהוא נגד החדש הראשון, היינו באחד לחודש. נראה לי.

צ

ישוב קושיא ב (לאופן השלישי)

ולכן בהרישא מקדים תיבת "לכם", דקאי כפשוטו על קביעות הבית דין שהמה עושים מתחילה את החדשים. אבל כסיפא מקדים לומר ראשון הוא, ואח"כ "לכם", כי קאי על מאורעות השנה הנגזרים מתחילה למעלה בשמים, ורק אחר כך יש כח לצדיקים לראות זאת, וגם לפעול לשנותם לטובה.

איבערדעם איז רעכט פאַרוואָס דאָס ערשטע מאָל שטייט **הַחֹדֶשׁ הַזֶּה "לָכֶם"** ראש חֲדָשִׁים, [שהקדים תיבת "לָכֶם" וכסיפא מקדים לומר "ראשון" קודם תיבת "לָכֶם"]. וואָרן דער [קביעת ראש] חודש אליין איז נמסר לבית דין, דאָס בית דין מאַכט עס. אָבער דעס, אַז ס'איז שוין [געוואָרן] ראש חודש ניסן, [און] די צוועלף טאָג גייען [לפי החדשים הבאים] כסדרן, דעס איז שוין מן השָׁמַיִם. דעס וואָס די אַנדערע חדשים זענען דערינען, די מאורעות פון יעדן טאָג פונעם חודש, דאָס איז שוין מן השָׁמַיִם. נאָר [דין] צדיקים האָבן עס 'געזען' [מה שנגזר ונקבע למעלה בשמים].

צא

זיי האָבן אוודאי אַ כח געהאַט אַמאָל עפעס צו 'טון' אויכעט, עפעס מְשַׁנָּה זיין [הגזירה] לְטוֹכָהּ, ווען ס'איז געווען דער פֶּחַ הַצְּדִיקִים, [והיה בידם לפעול] מיט זייער פֶּחַ, מיט זייער עֲבוּדָה. אָבער דאָס 'ענין' דערפון, די 'הַנְּהִיגָה', איז מן השָׁמַיִם. זיי האָבן נאָר גע'פּוֹעַל'ט, זיי האָבן געקאַנט פּוֹעַל'ן בְּשָׁמַיִם.

צב

אָבער די 'הנהגה בעצם' פון קידוש החודש איז אינגאַנצן נמסר לבית דין. [וכמו שדרשו] [ראש השנה כה]. אתם אפילו שוגגין אפילו מזידין אפילו מוטעין. [ועיין לעיל באות מג]

צג

איבערדעם ביי ראש חֲדָשִׁים, שטייט "לָכֶם" ראש חֲדָשִׁים, ס'איז אינגאַנצן [נמסר] הנהגה אויף אונטן. אָבער ראשון הוא "לָכֶם" [לחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה, דאָרט שטייט שוין "ראשון" און דערנאָך "לָכֶם", ווייל ביי די חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה וואָס זיי ליגן דערינען דער גאַנצע יאָר, דאָרט איז אַמאָל די הַנְּהִיגָה מן השָׁמַיִם. נאָר ס'איז דאָ "לָכֶם" [שהצדיקים יכולין אחר כך לפעול השתנות לטובה]. [נמצא כי] קודם איז "ראשון" [הוא], און נאָכדעם איז געווען וואָס 'צדיקים' האָבן אַ כח צו פּוֹעַל'ן ביי הקדוש ברוך הוא, אַזוי ווי ס'איז געווען ביי ענינים, ווען ס'האָט זיך געלאָזט^נ.

צד

אָבער חלילה וחלילה, אַזוי ווי בעונינו הרבים די אַלע ענינים [שבצרות הגלות], און די אַלע גזירות ביים חורבן [בית המקדש], וואָס דער עוֹן הַדּוֹר האָט גורם געווען, וואָס מ'האָט נישט געקענט מְבַטֵּל זיין, אַזוי ווי ס'איז געווען. דאָס איז דאָך גורם, נעבעך די עוֹנוֹת זענען גוֹרָמִים.

^נ פירוש כשהניחו אותם מן השמים ולא מנעו בידם.

צה

אָזוי דאַרף מען רחמי שמים ביים בורא עולם, מ'זאל זיך מדיק זיין בתורה ובתפלה ובתשובה ומעשים טובים.

צו

[און] אָזוי ווי ס'איז געווען דאָרט ווי ער ברענגט פון לובלינער אויכעט, ביי מנחם אב איז ער שטיין געבליבן, איז שוין נישט געגאנגען דער פּת. ווייסט מען דאָך נישט פאָרוואָס, אָבער על כל פנים אָזוי איז עס געווען.

צז

אָבער על כל פנים מיט דעם איז רעכט וואָס ער זאָגט, קודם [בהרישא] שטייט "לכם" ראש חדשים, און דערנאָכדעם [בהסיפא שטייט] "ראשון הוא לכם".

צח

הקדמה לאופן רביעי בשוב קושיא א-ב

בנאולות הקדמות היה איזה חשבון של זמן הקץ, וכגון במצרים ת' שנה, ובבבל ע' שנה, ואף שלא ידעו בדיוק זמן התחלת החשבון, אבל היה איזה מושג בזה וידעו על מתי לקוות לנאולה

עקסטרעדעם איז דאָך אַ גרויסער חילוק [בין גאולות הקדמות לגאולה העתידה].

[ביין] די פריערדיגע גאולות, מצרים און בָּבֶל, איז דאָ אַ חשבון אין די תורה הקדושה אַרבע מאות שָׁנָה [לגלות מצרים (לך טו, יג. בא יב, מ-מא), ושבעים שנה לגלות בבל (ירמי' כה, יא-יב. כט, י. דניאל ט, ב. דברי הימים ב' לו, כא)].

[און] כאָטשיג מ'האָט נישט געוואוסט דעם חשבון [פונקטליך, מתי התחיל זמן התחלת החשבון], אָבער דאָך האָט מען געפילט, מ'האָט גערעכנט, מ'האָט זיך געפלאָגט. הגם מ'האָט זיך טועה געווען [הבני אפרים בגלות מצרים, ואחשורוש בגלות בבל (עין מגילה יא:)], מ'האָט נישט געוואוסט. [און] מ'ווייסט נאָך עד היום נישט דעם חשבון פון די אַרבע מאות שָׁנָה [של גלות מצרים, דיש פלוגות בזה], איינער זאָגט [דהחשבון הוא] מִשְׁנֹלָד יִצְחָק, [און] אַ טייל זאָגן [אז] דער קושי השעבוד האָט מִשְׁלֵים געווען [שיהיה די ברד"ו שנים], אַ טייל זאָגן די אַרבע מלְכִיּוֹת [משלימים לשעבוד מצרים], אָזוי ווי ס'איז דאָ תירוצים [שונים].

און אָזוי די זיבעציג יאָר אין בָּבֶל פלאָגט זיך אויך די גמרא (מגילה שם), מ'פלאָגט זיך אויף דעם אַליין, מ'ווייסט נישט וויאָזוי [צו] צאָמשטעלן דעם חשבון פון די זיבעציג יאָר, וויאָזוי ס'האָט אויסגעהאַלטן [דער חשבון פון] פונקט זיבעציג יאָר. אָבער על כל פנים מ'האָט דעך דאָך געהאָט עפעס אַ 'באָגריף', ס'שטייט אין פסוק (דברי הימים שם) לְמִלֵּאוֹת שְׁבַעִים שָׁנָה, און דעמאָלט [במצרים שטייט] אַרבע מאות. 'עפעס' האָט מען גע'חשבונו'ט, האָט מען געהאַפּט [על זמן מסויים], מ'האָט 'געמעגט' חשבונו'ען, מ'האָט געמעגט האָפּן [על זמן מסויים, און] וויסן וואָס טוט זיך, [און] עפעס מערער זיין און טון¹¹.

¹¹ ו"ל רבינו בס"ג החודש תשי"ט (לשון"ק אות מז-ז): לעולם איז אָזוי, אין מצרים קען דאָך נישט זיין אז ס'איז געווען אינגאנצן אָזוי באשוואוירן שלא יגלו את הקץ, [ווייל] ס'שטייט דאָך אַרויס אין פסוק אַרבע מאות שָׁנָה, מ'האָט דאָך געמאַכט אַ "זמן". אויף 'היצט' [גלות אדום] שטייט נאָר (דניאל יב, ד) סתום וְחֲתוּם הַדְּבָרִים, מ'האָט נישט געזאָגט קיין "זמן". אָבער אין גלות בָּבֶל שטייט אַרויס זיבעציג יאָר אין פסוק. און אַרבע מאות שָׁנָה [בגלות

צט

אבל גאולה האחרונה זמנה סתום וחתום, ואמרו בנגמרא דמשיח בא בהיסח הדעת, והכוונה שלא יהיה ידיעה מתי הוא זמן הגאולה, או באיזה אופן תהיה הגאולה

אָבער די היצטיגע גאולה איז דאָך סתום וְחָתוּם, מ'טאָר נישט וויסן, מ'טאָר נישט זאָגן.

די גמרא זאָגט גאָר¹¹ [א לשון, אַז משיח קומט מיט] היסח הדעת. מ'קען דאָך נישט זאָגן [דהפשט הוא כפשוטו, בלשון הגמרא שם] יתייאשו עצמן מן הגאולה, [ובלשון] היסח הדעת.

[שהרי] מ'ברויך דאָך כסדר מתפלל זיין [על הגאולה, וכתוב] (תהלים קלז, ה) אַם אֲשַׁכַּח יְרוּשָׁלַיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי. וויאזוי קען מען דען זאָגן [שיעשו] 'היסח הדעת', ווען אַלע תְּפִלוֹת גייען דאָך אויף דעם וואָס מ'האָפט צום בורא עולם [שנוכח להגאולה שלימה].

ק

נאָר זעט עפעס אויס ס'איז אַ היסח הדעת פון די תְּשׁוּבוֹת [ווען] ס'וועט זיין], מ'זאָל רעכענען דעמאָלטס אָדער דעמאָלטס.

קא

אָדער [הַפְשֵׁט, כי יסיחו דעת פון דעם אַז] מ'זאָל וויסן 'וויאָזוי' ס'וועט זיין¹². אַזוי ווי ס'איז טאָקע באמת אַ היסח הדעת, מ'קען גאָרנישט וויסן, מ'האָט נישט קיין באַגריף, אויף 'וואָס פאַר אַן אופן' דאָס וועט זיך אָפּשטעלן, [און] 'וויאָזוי' דאָס

"מצרים" שטייט אויך אין פסוק. ס'איז נישט אַזוי מְכוּסָה [געווען] ווי היצט. איבערדעם ווייס איך נישט צי ס'גייט אָן [בגלות מצרים] די שבועה שלא יגלו [את הקץ].

אָבער אף על פי כן, [הגם] ס'שטייט טאָקע אַרבע מאות שָׁנָה, דעסטוועגן ווייסט מען 'עד היום' נישט קיין חשבון [ברור בחשבון ארבע מאות שנה, כי יש בזה כמה דרכים במדרשים ומפרשים]. - ווי דער רמב"ם זאָגט אין אגרת תימן, ס'שטייט אַרויס אין די תורה [זמן הקץ של גלות מצרים] אַרבע מאות שָׁנָה, און מ'ווייסט נאָך אַלץ נישט [חשבון מוסכם].

איינער זאָגט מְשׁוּלָד יִצְחָק [הוא החשבון, ואם כן באמת נשלמו הת' שנה]. און איינער זאָגט דער קושי הַשְּׁעוּבָה [השלים לחשבון ארבע מאות, אבל באמת התחיל החשבון משעה שירד יעקב למצרים].

ס'איז דאָ אויף דעם [כמה] תירוצים. ווייל היצט ווייסט מען שוין [הזמן שיצאו ממצרים], אָבער אף על פי כן קיין קלאָרע זאָך ווייסט מען ווייטער נישט [האיך לתרץ החשבון של ת' שנה].

דער אָמַת ביי די ע' שנים אין בבל [גם כן אין יודיען חשבון ברור, שגם בזה] שטייט דאָך אויך אין די גמרא (מגילה יא): פּלאָגט מען זיך וויאָזוי עס גאָר אויסצורעכענען דעם חשבון. מ'האָט זיך טאָקע טועה געווען [אַחֲשֹׁרוּשׁ בַּחֲשֹׁבוֹן, כמבואר שם בגמרא]. ס'איז נישט אַזוי בפרסאי געווען דאָרט אין פסוק [מאיה שנה מתחיל החשבון, אם מגלות יהויכין או מגלות צדקיהו (עין בגמרא ורש"י שם)]. פונקט אַזוי ווי ס'איז געווען אפילו דעמאָלטס אין מצרים אויך [שלא ידעו בדיוק איך לחשוב החשבון].

קען טאָקע זיין [אַז] פאַרדעם האָט עס נישט געקאָנט זיין קיין פונקטליכע ידיעה, ווייל ווען מ'העט טאָקע גיווען געוואוסט פונקטליך דעם טאָג [שבו יגאלין], שפירט מען זיך שוין אַזוי האַלב ווי [אויסגעלייט], ס'איז אָן ענין "גאולה" [הסותר לענין "הגלות"]. מ'האָט דאָך געוואָלט, ס'איז דאָך געווען אַ גְזִירַת "הַגְלָתָה", [ולכן] האָט מען נישט געקענט פונקטליך מְגַלָה זיין. [ווייל] ווען מ'איז מְגַלָה פונקטליך איז מען נישט אין אַזא ביטערן "גְלָתָה", אַז מ'ווייסט שוין וואו מ'האָלט. [מה שאין כן] אַז מ'ווייסט נישט וואו מ'האָלט, ווען מ'וועט אַרויסקריכן, מ'ווייסט נישט, דעם איז דאָס ביטערסטע גלות.

¹¹ בגמרא סנהדרין (צז): תנו רבנן, כי ידיו ה' עמו וגו' כי יראה כי אָזְלָת יד וְאָפֶס עֲצוּר וְעוֹבָה (האזינו לב, לו), אין בן דוד בא וכו' עד שיתייאשו מן הגאולה, שנאמר וְאָפֶס עֲצוּר וְעוֹבָה, כביכול [פירש"י: כאילו יכולין לומר דבר זה כלפי מעלה] אין סומך ועוזר לישראל [שהיה שפלים למדא, ואומר אין עוזר וסומך, שהיה מתייאשין מן הגאולה]. כי הא דרבי יזרא כי הוה משכח רבנן דמעסקי ביה [לידע מתי יבא], אמר להו במטותא בעינא מנייכו לא תרחקוה, דתנינא שלשה באין בהיסח הדעת, אלו הן משיח מציאה ועקרב.

¹² עיין בזה באורך ברברי רבינו בסעודת פורים תשט"ז (חידושי תורה שם, אופן א), ס"ג פרה תשי"ח (לשו"ק אות מב-מב), תצא תשי"ג (לשו"ק אות מא-מג), ובדברי יואל (תולדות עמוד תרסב, קרנשים קב, גשא קעא, חקת צב).

איז גאָר מעגליך אזא השתנות העולם, אזא גרויסער איבערגאנג, ווען אידן וועלן געהאלפן ווערן ברום המעלה, סיי ברוחניות און סיי בגשמיות.
דער שכל בלייבט שטיין [מלהתבונן בזה, וויאזוי דאָס וועט קענען געשען].
ווען מ'הייבט אָן צו רעכענען מיט'ן שכל, טויג ניטאמאל. וואָרן ס'איז דאָך סתום ונעלם.

קב

אין מצרים האָט מען זיך אויך נישט געקענט אויסמאַלן אז מ'וועט שפאלטן א ים, וויאזוי ס'וועט אויסזען אויפאמאל [לעלות מבירא עמיקתא לאיגרא רמא. וכן] מפת בכורות האָט מען זיך אויך נישט געקענט אויסמאַלן [וויאזוי ס'וועט אויסזען].
על אחת כמה וכמה [בגאולה העתידה, וואָס] דאָס איז אזוי באהאלטן, אזוי פארשטעלט. [וממילא] ווען מ'זאל רעכענען דעם 'זמן', און [רעכענען] 'וויאזוי' דאָס וועט זיין, אי אפשר לצייר זאת]. דאָס איז די בחינה פון היסח הדעת.

קג

ברוך כלל צריך לצפות ולהתפלל על הגאולה שלימה, אבל בדרך פרט אין לנו שום ציור ודיעה על זה מקודם נאָר וואָס דען, [הצפייה לישועה צריך שיהיה] בדרך כלל.
אמונה פשוטה אין די גאולה שלימה.
און שטיין מיט עינים צופיות פאר הקדוש ברוך הוא, אז מ'זאל מיר במהרה זוכה זיין צו דער גאולה.
מ'זאל מיר עס דערלעבן צו זען מיט אונזערע אויגן, ותחזינה עינינו במהרה בשוכה לציון ברחמים.

מ'זאל מיר די זכיה האבן זיך משמח צו זיין מיט הקדוש ברוך הוא אין די ימי הגאולה, ווען ס'וועט זיין ישמחו השמים ויתגל הארץ, דער צירוף פון ראש חודש ניסן.
מ'זאל זיין באטייליגט אין די אמת'דיגע ימי השמחה וואָס ס'וועט זיין פארן בורא עולם, און פאר די אבות הקדושים און אלע צדיקים, און פארן כלל ישראל.
וואָס אידן דארפן [אויף דעם] האָפן 'בדרך כלל'.

קד

אבער 'וויאזוי' און 'וואָס' און 'ווען', איז אלעס בהיסח הדעת.

קה

ורק לאחר שיבא משיח, אז יתוודעו למפרע מקום רמיות זמן הקץ בפסוקי התורה והנביאים
און 'ווען' ס'וועט זיין, וועט מען שוין האָבן חשבונות [דערויף למפרע].
אזוי ווי ס'שטייט אין ישמח משה^ה, [לבאר הפסוק] (צפני' ג, כ) בשוכי את שבותיכם,

^ט כמובא בבני יששכר (ניסן א, א) וז"ל: ידוע בי"ב חדשי השנה שולטים י"ב צירופי הוי"ה, והם בגימטריא שי"ב בגימטריא חד"ש. והנה צירוף הוי"ה של חדש ניסן הוא הצירוף הראשון כסדרה יקו"ק, יוצא מפסוק ישמחו השמים ויתגל הארץ (תהלים צו, יא), ראשי תיבות השם הנכבד הנ"ל. ומבואר זה בתקוני זהר (דף ט:).

^ה בישמח משה פרשת שמות (בפסוק ויאמר פרעה מי ה'): כי בודאי היה מקובל ביד ישראל מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (לך טו, יג) כי גי' יהיה וצריך בארץ לא להם ועבדם ונענו אתם ארבע מאות שנה, וכשראו העבדות והעינוי שהתחיל עליהם במצרים, הבינו שזו היא הגזירה הקדומה הנ"ל, אך לא ידעו אמיתת החשבון איך ומה הוא, כי לא ידעו שמתחיל משולד יצחק, רק כשיצאו אז הבינו החשבון מהיכן הותחל.

דעמאלטס וועט זיין "לְעֵינֵיכֶם" אָמַר ה', וועט יעדער זען מיט די אויגן [אז] אַזוי איז געשטאַנען אַזוי איבעראַל [בהפסוקים], וועט מען פאַרשטיין [אַלעס למפרע]. אָבער ביז דערווייל איז עס פאַרשטעלט.

קו

אופן רביעי בישוב קושיא א-ב

ברישא מיירי בנאולות הקדמות, שהיה איהו חשבון על זה מקודם, ולכן הקדים "לכם" לראש חדשים איבערדעם זאָגט ער קודם הַחֹדֶשׁ הַזֶּה "לָכֶם" רֹאשׁ הַחֲדָשִׁים, [וזה קאי על גאולת הקדמות, וואָס] ס'איז "לָכֶם" נאָך איידער ס'איז רֹאשׁ הַחֲדָשִׁים, [ווייל] מ'האָט דערויף [געהאַט] אַ חֶשְׁבֹּן. אַזוי איז געווען אייביג [בגאולות הקדמות], אין די פריערדיגע צייטן.

קז

אבל הסיפא מיירי בגאולה העתידה שהכל מכוסה ונעלם מקודם, אבל פתאום יתהווה חודש זה "ראשון" לחדשים, ורק אח"כ תוודע לנו רמזות הקץ, ולזה הקדים תיבת "ראשון" לתיבת "לכם"

אָבער דער פסוק האָט אָבער מִתְנַבֵּא געווען [ראשון הוא "לָכֶם"] אויף די לעצטע גאולה, ס'וועט זיין פאַרשטעלט, מ'וועט גאַרנישט וויסן וואָס ס'ליגט אין דעם ניסן, 'ווען' איז דאָס, און 'וויאָזוי' איז דאָס. 'וואָס' ליגט אין דעם, 'וויאָזוי' וועט דאָס אויסזען.

נאָר מן השמים וועט מען [ברענגן די גאולה], אויפאַמאָל וועט זיין דער אור, ופְּתָאֵם יָבוֹא אֶל הַיְכָלוֹ הָאֵדוֹן אֲשֶׁר אַתֶּם מִבְּקָשִׁים, זאָגט דער פסוק אַזוי (מלאכי ג, א).

דעמאלטס וועט עס זיין קודם "ראשון", און דערנאָך וועט זיין "לָכֶם". וואָרן דערפריער [קודם הגאולה] איז עס פון אונז פאַרהוילן אינגאַנצן, סְתוּם וְנִעְלָם, [נאָר] מ'וועט זיך דערזען אויפאַמאָל ס'איז אַ יוֹם "רֹאשׁוֹן", ס'איז 'דער' טאָג און 'דער' חודש, דאָס איז 'דער' ראשון.

און ווען ס'וועט [שוין] זיין דער ראשון, דעמאלטס וועל מיר אונז אויך זען, ס'וועט זיין "לְעֵינֵיכֶם" אָמַר ה'. איבערדעם שטייט קודם "רֹאשׁוֹן", און דערנאָך "לָכֶם".

קח

איבערדעם איז דאָס צוויי מאָל אין פסוק, וויל ס'איז צוויי בחינות. די פריערדיגע חדשים פון דער פריערדיגער גאולה, דאָס איז געווען "לָכֶם" ראש חֲדָשִׁים.

[אָבער] היצטערט האָלט מען ביי דעם - איז דאָס צוויי בחינות, - זאָגט דער פסוק אַז ס'וועט זיין אַ "רֹאשׁוֹן" הוא "לָכֶם", אַז דער בורא כל עולמים וועט העלפן [בגאולה העתידה] וועט זיין ראשון הוא לָכֶם.

וכן בגלות בבל דנאמר מפורש שבעים שנה, אף על פי כן לא ידעו אם למלכות בבל, ואם לחורבן ישראל, ואם לגלות יהויכין, אם לגלות יהויקים, אם לגלות צדקיהו, כדאיתא במסכת מגילה (יא:). וכן לעתיד אף שכעת קץ הימין מכל עין נסתר, אולם אחר שנהיה נגאלים, יתגלה לנו מפורש באר היטב איך הקץ נאמר להדיא בתורה ובנביאים ובכתובים. וזה לדעתי פירוש הפסוק (מִיָּכָה ז, טו) כִּי־מִי צִאתָךְ מִמִּצְרַיִם אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת, ר"ל כימי צאתך וגו', שאז נתגלה לך ביאור אמירת הקץ ולא קודם, אף שהיה מפורש, הכי נמי בגאולה העתידה, אף שהוא מופלא ומכוסה לגמרי, בעת הגאולה אֲרָאֲנוּ גְלוֹי וּמְפוֹרֵשׁ ביאור אמירתה לנביאים, והבין. ובזה פירשתי הפסוק (צפניה ג, כ) בְּשׂוֹבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם לְעֵינֵיכֶם אָמַר ה'. כי באמת נכתב כמעט בכל מקום בתנ"ך מתי יהיה קץ הגאולה, אך חייבה חכמתו ית"ש שיתעלם מאתנו ולא יתראה לעינינו ביאור אמירת הקץ, ולעתיד לבא יתמהו הכל. אחר שיתגלה הקץ, יתגלה לעינינו שכבר אמר ה' ית"ש בביאור מתי יהיה הקץ. והיינו בְּשׂוֹבִי אֶת־שְׁבוּתֵיכֶם, אז לְעֵינֵיכֶם אָמַר ה', רצה לומר אז יהיה לעיניכם כי ה' אמר, והבין.

קט

סיום התורה - וברכת הקודש

מ'קום מיר היצט אריין אין דעם חודש הראשון, אין די ימי הגאולה, על כל פנים. אונז פארשטיי מיר גארנישט, אונז ווייס מיר גארנישט, נאר די אמונה פשוטה אין די תורה הקדושה, די הייליגע חכמים האבן אונז געזאגט (ראש השנה יא.) בניסן עתידין להגאל.

די הייליגע חכמים, 'אזויפיל' האבן זיי אונז געזאגט [דבחודש ניסן עתידין להגאל]. אין דעם ברויך מען גלייבן, אז די טעג זענען ימים המסוגלים 'לישועה ולברכה' סא. [וכמו שאומרים ביוצרות למוסף] הַנּוֹם יָמִים 'הַמְּבֻרָכִים', הַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר 'יְשׁוּעוֹת' בוֹ מְקִיפּוֹת, וּמִמֶּנּוּ מִתְחִילוֹת וְתוֹקְפוֹת.

קי

דער בורא עולם זאל העלפן:

מ'זאל אריינקומען אין דעם חודש מיט שמחה.

מ'זאל מיר די זכיה האבן [צו] דערלעבן און זען די ישועה און די גאולה, מיט שמחה שלימה.

ס'זאל טאקע זיין די ימי הגאולה און די ימי שמחה.

מ'זאל מיר די זכיה האבן צו זען די ישועה אמיתיית, בהתרוממות קרן התורה וישראל, בהתגלות כבוד שמים עלינו, במהרה בימינו אמן.

^{סא} ועיין בספר מנחם ציון (להרח"ק מרימאנוב, ס"ג שבת ר"ח פקודי ושקלים): כי כאשר נאמין באמונה שלימה בחסד עליון אשר יגאלינו בניסן הבא עלינו לטובה, בוודאי היינו נגאלין, כי בכל שנה ושנה אנו מודים ומשבחים על גאולתינו ועל פדות נפשינו, כי בכל שנה נמחה קצת מזרע עמלק ונעשה מקצת גאולה למעלה, אשר לזאת נצטיינו לתת פדיון נפשינו מחצית השקל וכו'.

ועוד שם (בביל ש"ק ויקהל שקלים תקס"ז): אשר לזאת נחזיק טובה לחז"ל שחשו לזה, ותקנו לזה לקיים מחיית עמלק קודם יציאת מצרים, יען וביען שהובטחנו להגאל בחודש ניסן כמאמרם ז"ל בניסן עתידין לגאול, וקוה קוינו בכל שנה ושנה בהגיע עת הגאולה הלזו, צפינו לישועה כי ירחם ה' את עמו על גאולתינו ועל פדות נפשינו, לכך תקנו לנו להכין עצמינו להיוותינו מוכשרים לתשועת ה' בניסן הבא עלינו לטובה. וראשית מלאכתינו לעשות טעדיקאות לבטל ממנו כל מסטין ומקטרג, וכל המיצר לישראל הן בעניני העה"ז ובעבודת הקודש, כל המסית ומדיח את הקרב אל משכן ה', לאהב אצלו רדיפת הכבוד ולדבר לפניו לשון הרע וכדומה, כלם נקראים בשם עמלק ומצרים כידוע, ועל אלה אנחנו מתגברין במחצית השקל וכו'.

